

A

A KATMANI [A-Horizon] Organik madde bakımından zengin yüzey toprağı.

A-AĞIRLIKLI SES DÜZEYİ [A-Weighted sound level] İnsan kulağının daha kolaylıkla işitebileceğı orta frekanslara daha fazla ağırlık veren, ses basınç düzeylerinin ölçülmesi yöntemi. A-Ölçekli ses düzeyleri dB(A) olarak yazılır.

ABS 1. Alkil benzen sulfonat: deterjanlara eklenen, biyo- bozulmaya dirençli, kararlı bir yüzey aktif madde. 2. Akrilonitril-butadien-stiren (bir tür plastik madde).

ACI SU [Brackish] Hafif tuzlu su.

AÇIĞA ÇÖP DÖKME [Open dumping] Atıkların rahatsız edici kokulara, su, toprak ve hava kirliliğine yol açacak biçimde alanlara dökülmesi.

AÇIK ALAN [Open space] Ya imar görmemiş ya da konutlardan ve diğer yapılardan nispeten arınmış toprak parçası; insanın faaliyet gösterdiği çevrenin karşıtı olan arazi de bu kavrama dahildir.

AÇIK BOŞALTIM [Outfall] İşlem görmüş ya da görmemiş atık suyu ya da diğer sıvı atıkları doğrudan doğruya alıcı ortama ileten taşıyıcı ya da boru hattı.

AÇIK MADEN OCAĞI İŞLETMECİLİĞİ [Open-cast mining= Strip mining] Kömürün ya da diğer madenlerin sığ derinliklerden toprağın ve kayanın üst katmanı kaldırılarak çıkarılması. Yüzey madenciliğı olarak da adlandırılır.

AÇIK YAKMA [Open burning] Atık miktarını (hacmini) azaltmak amacıyla çöplük alanlarında yakılması işlemi.

ADİYABİTİK SAPMA ORANI [Adiabatic lapse rate] Yüksekliğın artması ile bağlantılı olarak ısıdaki düşme (sapma) oranı.

ADSORPSİYON [Adsorption] Moleküllerin katı yüzeylere tutunması.

AEROBİK [Aerobic] Serbest oksijenin varlığında yaşayan ya da aktif olabilen organizma; suda çözülmüş oksijenin oksitleyici olarak hareket ettiği durum.

AEROBİK AYRIŞMA [Aerobic decomposition] Havalı koşullarda faaliyet gösteren mikroorganizmalar veya mantarların organik maddeleri ayrıştırması.

AEROSOL [Aerosol] Havada asılı parçacık biçiminde madde: sıvı maddeleri püskürten basınçlı kap.

AFET ALANLARI [Hazardous areas] Deprem, heyelan, çığ, orman yangını ve taşkın gibi doğal afetlere yatkın alanlar.

AĞIR METALLER [Heavy metals] Kurşun, civa, çinko vb. gibi çevre açısından tehlikeli nitelik taşıyan metaller.

AĞIRLIKSAL AKIŞ [Gravity flow] Aşınmayı ve aşırı basıncı önleyecek azami hızda kesintisiz akışa olanak sağlamak amacıyla belirli bir asgari eğimle yerleştirilmiş borulara sahip arıtma ve su sağlama sistemindeki sıvı akışı.

AI [Active ingredient] Aktif bileşen.

AKIŞKAN ATIK [Fluidized bed] İçinden hava ya da bir gaz üflenen ince parçacıklardan oluşan katı madde yatağı. Üflenen hava ya da gazın denetimi katı maddenin bir sıvı gibi davranmasına yöneliktir.

AKIŞKAN YATAK YANMASI [Fluidized bed combustion] Sıvı yakıt ya da küçük kömürün sıvılaştırılmış yatakta yakılması. Bu süreç daha düşük ısıda yanmanın oluşmasını sağladığından, daha az miktarda nitrojen oksit üretimine yol açtığı gibi, sürece kireçtaşı ilavesi ile de kükürt oksitlerin yatak izinde oluşmayarak atmosfere atılması olanağını ortadan kaldırır.

AKIŞKANLIK (KIVAM) [Viscosity] Sıvının akış hızını belirleyen özelliği.

AKİFER [Aquifer] Suyun çok uzak mesafelere gitmesini sağlayan, yer altı sularını pınarlara ve kuyulara ileten gözenekli toprak ya da jeolojik oluşum.

AKTİF ÇAMUR SÜRECE [Activated sludge process] Atık su arıtma tesislerinde kullanılan, aerobik biyolojik arıtma sürece.

AKTİF KARBON [Activated carbon] endüstriyel baca gazlarından kaynaklanan kokuların ve zehirli maddelerin giderilmesine yönelik adsorbsiyon sürecinde kullanılan madde.

AKUSTİK ÇEVRE [Acoustical environment] Belli bir ses kaynağını kuşatan çevre.

ALBEDO [Albedo] Yeryüzünün güneş ışığını yansıtma yüzdesi. Havadan alınan bir örnekteki katıların yansıtıcı niteliğiyle ilgili bir ölçü.

ALÇAK ARAZİLER [Bottom lands] Bir akarsu kanalına bitişik ve ondan biraz yüksek arazi.

ALD [Approximate lethal dose] Yaklaşık öldürücü doz.

ALDRİN [Aldrin] Özellikle DDT'ye dirençli zararlılara karşı etkili olan, klorlu hidrokarbon pestisit.

ALERJİ YAPICILAR [Allergens] Alerjiye yol açan maddeler.

ALFA RADYASYON [Alpha radiation] Nispeten düşük bir nüfuz gücüne sahip radyasyon. Bk. Beta radyasyon, Gamma radyasyon.

ALICI [Receptor] Kirlilikten dolayı belirli risklere maruz bulunan canlı ya da cansız nesne.

ALICI SULAR [Receiving waters] İşlemden geçirdikten sonra sıvı ya da katı kirleticilerin içine boşaltıldığı su oluşumları.

ALINTI [Borrow] Bir başka alanda dolgu malzemesi olarak kullanılmak üzere bir yerden (alandan) kazılıp alınan malzeme.

ALIŞMA [Acclimatization] Canlı bir organizmanın yeni bir çevreye alışma ya da o çevreye dayanıklı hale gelme süreci.

AMONYAK [Ammonia] Endüstriyel süreçlerde ve gübre üretiminde kullanılan zehirli, tahriş edici gaz.

AMONYAKLAMA [Ammonification] nitratların ve nitritlerin bakterilerce amonyum bileşiklerine indirgenmesi.

AMONYAKLAYICI BAKTERİLER [Ammonifying bacteria] Atık sularda veya katı atıklarda amonyak açığa çıkaran bakteriler.

ANA KANAL [Main sewer] Büyük bir bölge için kollektör işlevi gören lağım kanalı.

ANAEROBİK [Anaerobic] Serbest oksijenin bulunmadığı koşullarda yaşama ve büyüme yeteneğine sahip organizma; serbest oksijenin bulunmadığı koşullar.

ANAEROBİK AYRIŞMA [Anaerobic decomposition] Havanın bulunmadığı koşullarda faaliyet gösteren mikroorganizmaların organik maddeleri ayrıştırması.

ANAEROBİK ÇÜRÜME [Anaerobic digestion] Organik yükü yüksek atık suyun havasız koşullarda arıtılması süreci. Tarım toprağında kullanılmasını sağlamak için bazı organik atıkların pis kokusunun giderilmesi süreci.

ANC [Acid-neutralizing capacity] Asit etkisizleştirme kapasitesi.

ANHİDRİK [Anhydrous] Suzus.

ANOKSİYA [Anoxia] Oksijen yetersizliği.

ANTAGONİSTİK ETKİ [Antagonistic effect] Ters sinerjistik etki. Bileşkenin birimlerinin herbirine göre daha az etkili olması.

ANTİMİKROBİYAL [Antimicrobial] Mikrobiyal büyümeyi önleyen kimyasal ya da biyolojik maddeler.

AOM [Active organic matter] Aktif organik madde

ARITMA [Treatment] Atık su veya gazların kirleticilerden temizlenmesi işlemlerinin tümü.

ARL [Annual release limit] Yıllık boşaltma sınırı.

ARTMA [Accretion] Cansız maddenin dış yüzeyine doğal etkilerle çeşitli maddelerin eklenmesiyle oluşan büyüme süreci.

ASBEST KİRLİLİĞİ [Asbestos pollution] Çimento sanayiinden ve otomobillerdeki fren balatalarının aşınmasından kaynaklanan emisyonların yol açtığı asbest kaynaklı hava kirliliği.

ASİDOFİLİK [Acidophilic] Asitte ya da asitli koşullarda yaşayan.

ASİT TORTULLANMASI [Acid deposition] Normal düzeylerden daha fazla asidite taşıyan yağışla toprak veya yüzey sularında pH azalması ve asitleşme. Bk. ASİT YAĞMURU.

ASİT YAĞMURU [Acid rain] Esas olarak sanayi tesislerinden, konutların ısıtılmasından ve otomobillerden kaynaklanan, sülfür ve azot oksitleri içeren su buharı emisyonlarının yol açtığı asit çökmesi.

ASİTLENME [Acidification] Toprağın ve suyun asitli emisyonlarla kirlenmesi.

ASİTLİ TEMİZLEYİCİ [Acid pickles] Metal yüzeyleri temizlemek için kullanılan endüstriyel atık su.

ASİTLİLİK PROFİLİ [Acidity profile] Belirli bir yerdeki değişen asitlilik düzeylerinin, geçmiş eğilimleri de gösteren kayıdı.

ASKIDA KATI MADDE [SS =Suspended solids] Suda ve lağım suyunda bulunan, yaklaşık 1 mikron büyüklüğünde veya daha büyük olmakla birlikte, sözgelimi kum tanesinden daha küçük katıları ifade etmek için kullanılan terim.

AŞINMA [Abrasion] Yüzeylerin çeşitli nedenlerle aşınması.

AŞINMA (PASLANMA) [Corrosion] Genellikle kimyasal etkiyle, bir maddede zamanla oluşan yıpranma. Aşınmaya yol açan etki maddeleri içinde en çok bilinenleri sülfür oksitleri ve klor, fluor vb. bileşikleridir.

ATIĞIN YENİDEN İŞLENMESİ [Waste recycling] Yeniden kullanmak amacıyla atık maddelerin toplanması ve işleme tabi tutulması; kağıdın, camın, alüminyumun ve plastiğin yeniden işlenmesi gibi.

ATIK [Waste] Çevrede başkalaşmaya yol açacak miktarda çevreye boşaltılan, sıvı, katı, gaz ya da radyoaktif istenmeyen her tür madde.

ATIK GÖMME [Landfill] Atığın toprak katmanları arasına gömülmesinden ibaret, katı, atık tasfiyesinin en yaygın yöntemi; Atıkların gömüldüğü çukur.

ATIK ISISI [Waste heat] Özellikle nükleer enerji santrallerince çevreye bırakılan kullanılmamış ısı.

ATIK KOLU [Waste stream] Çevreye boşaltılan ve işleme tabi tutulması gereken sıvı ve katı atıkların miktarı.

ATIK ÖZÜMLEMESİ [Waste assimilation] Doğal bir kaynağın boşaltılan atıkları özümleyerek kendi kendisini temizleyebilmesi.

ATIK SU [Waste water] Konutların pis su ve lağım sularından, endüstriyel sıvı atıklardan ve sel sularından kaynaklanan sıvı atık.

ATIK SU YÖNETİMİ [Waste water management] İnsan sağlığını ve çevreyi korumak amacıyla, atık suyun izlenmesi, işlenmesi ve tasfiyesiyle ilgili sistemler geliştirilmesi ve uygulanması.

ATIK TAŞINMASI [Handling] Sıvı ve katı atıkların toplanması ve nakli.

ATIK YAKIMI [Incineration] Yanabilen atıkların denetimli biçimde yakılarak zararsız bir kalıntı haline getirilmesi işlemi. Atık hacmi bu yolla yüzde 80-90 azalmış olur.

ATIK YÜKÜ TAHSİSİ ÇALIŞMASI [Waste load allocation study] Bir akarsuya boşaltılabilecek, özümsebilir toplam azami günlük atık yükünü belirlemek için yapılan çalışma.

ATMOSFER KİRLİLİĞİ [Atmospheric pollution] temelde insan faaliyetlerinin sonucu olarak, doğrudan doğruya atmosfere verilen ya da atmosferde kimyasal tepkimeler sonucu oluşan gaz ve partikül maddelerin yol açtığı kirlilik oranı.

ATMOSFER BULANIKLIĞI (TOZLULUĞU) [Atmospheric turbidity; dustiness] Belli bir yerin havasındaki yoğunlaşmış toz parçacıkları.

ATMOSFERİK SAPMA ORANI [Atmospheric lapse rate] Atmosferin alt tabasında yüksekliğin artması ile oluşan ısı düşmesi oranı.

ATOM ENERJİSİ [Atom energy] Nükleer tepkime sırasında serbest kalan enerji. Nükleer enerji.

ATOMİK SOĞURMA SPEKTROGRAFİSİ [AAS=Atomic absorption spectrography] Bir sıvı karışımındaki metal miktarlarını saptayan analiz yöntemi.

AYRIŞTIRICILAR [Decomposers] Biyolojik bozulma yaratan, bakteriler ve mantarlar gibi ayrıştırıcı organizmalar.

AZALTMA [Abatement] Kirlilik düzeyini düşürmek için uygulanan yöntem.

AZAMI TALEP DÖNEMİ [Peak demand period] Bir kamu kuruluşunun ya da topluluğa hizmet veren her hangi bir sistemin en fazla hizmet talebiyle karşılaştığı dönem.

AZAMİLEŞTİRME [Maximization] Atık oluşturmaktan kaçınma, buna karşılık kaynaklardan gerçekleştirilen üretimin niceliğini ve niteliğini artırma çalışmalarını içeren koruma önlemi.

AZGELİŞMİŞ ALAN [Depressed area] Ekonomik ve fiziksel gerileme gösteren bölge.

AZOT DÖNGÜSÜ [Nitrogen cycle] Atmosferdeki azotun bitkiler tarafından özümlemesi, sonra topraktan geçerek atmosfere dönmesi süreci. Azot, proteinlerin önemli bir bileşenidir ve bu nedenle hem bitkiler hem de hayvanlar için gereklidir.

AZOT OKSİT [Nitric oxide] Yanmadan oluşan, havaya bırakılınca zehirli hale gelen kirletici madde.

B

BACA ATIKLARI [Stack effluents] Sanayi bacalarından yayılan gazlar ve asılı parçacıklar.

BACA DUMANI [Plume] Bacadan çıkan değişik biçimlerde atmosfere dağılan gözle görülebilir duman emisyonu.

BACA ETKİSİ [Chimney effect] Isıdaki değişimin gazlarda yol açtığı yukarıya yönelik hareket.

BACA GAZI [Flue gas] Yanmadan sonra bacalardan çıkan ve azot oksitleri, karbon oksitleri, su buharı, sülfür oksitleri, parçacıklar ve birçok kimyasal kirletici madde içeren duman.

BACA GAZI KÜKÜRTÜNÜN GİDERİLMESİ [Flue gas desulfurization] Bir çok yöntem kullanılmaktadır. En yaygın gazların kireçtaşı çözeltisi ile yıkandığı ve oluşan çamurun ayrılarak bazı durumlarda içindeki kükürtü kazanmak üzere yeniden işleme tabi tutulduğu kireçtaşı/alçıtışı sürecidir.

BAHÇELİ KENT [Garden city] Başlıca özellikleri bitişik yapı düzeni ve çevresinde yeşil kuşak olan kent imarı.

BAKİR BÖLGELER [Wilderness] İnsan yerleşimlerinin yada uygarlıklarının ulaşmadığı topraklar. Karaların üçte birinden fazlası hala bakir bölgedir ve bunların genişleri Grönland ve Antartika' da bulunmaktadır.

BAKTERİ [Bacteria] Klorofilsiz, tek hücreli yada iplikli mikroorganizma; bakteri havada, toprakta ve denizde ayrışan maddede oluştuğu ve bozunma sürecine yardımcı olduğu için kirlilik kontrolü açısından büyük önem taşır.

BALIK KATLİAMI [Fish kill] Büyük miktarda balığın topluca imhası.

BALYALAMA [Bailing] Çöpü sıkıştırarak katı, yüksek yoğunlukta bloklar haline getirme süreci.

BANKET [Berm] Eğimli bir yüzeyden gelen drenajı stabilize etmeye yada denetlemeye yardımcı olan, insan yapımı taraça.

BARAJ [Dam] Suyun doğal akışına engel oluşturarak bir nehrin yada akarsuyun akış yönünü denetlemeye yönelik duvar, kıyı yada başka tür bir yapı.

BARİYER [Barrier] Biyotanın göçme yada günlük hareketini engelleyen etken.

BAT [Best available technology] En iyi kullanılabilir teknoloji.

BATAKLIĞIMSİ ALAN [Bog] Yoğun ötrofikasyon sonucu su kaynaklarının zengin organik birikintilerle kaplanarak oluşturduğu alan.

BATAKLIK GAZI [Marsh gas] Bataklıklarda ve turbalıklarda oluşan gaz (esas olarak metan).

BATAKLIKLAR [Marshes] En azından belli bir süre haliç ve kıyı sularıyla kaplanan karasuları alanları.

BATIRMA [Sinking] Petrol döküntülerini denetleme işlemi; bu işlem, kum, tebeşir, işlenmiş uçucu kül, çimento tozu vb. kullanılarak petrolün fiziksel olarak batırılması ile gerçekleştirilir.

BATYAL [Bathyal] Göllerin ve okyanusların en derin tabakasıyla ilgili.

BDL [Below detection limit] Saptama sınırının altında.

BEKLETME HAVZASI [Detention basin] Taşkınlı önlemek için sel suyunu denetimli biçimde tutup bırakmaya yönelik havuz yada depo.

BEKLETME SÜRESİ [Detention period] Birim hacimdeki bir sıvı yada gazın akış sürecinde bir tank yada odada tutulma ortalama süresi.

BELEDİ KATI ATIK [Municipal solid waste] Kentsel alanlardaki konut ve işyerlerinin, lağım çamurunun da dahil olduğu, katı atıkları.

BELİRTEÇ (İNDİKATÖR) TÜRLER [Indicator species] Bir ekosistemde, küçük çevresel değişimlere özellikle duyarlı olması itibariyle, çevre koşulları konusunda bilgi sağlayan ve çevresel tehlikelerle ilgili erken uyarılarda bulunan türler. Bunun bir örneği denizmaruludur; deniz marulunun su içinde yoğun olarak büyümesi bir ötrofikasyon süreci belirtisidir.

BENTOS [Benhtos] Deniz dibi bölgesinde yaşayan yada burada oluşmuş hayvan ve bitki yaşamı.

BENZEN [Benzene] Kanseri yapan endüstriyel çözücü.

BENZEŞİM; SİMULASYON [Simulation] Doğal bir sürecin laboratuvar koşullarında yada bilgisayar modeli kullanılarak sınanması.

BENZİPİREN Kömür ve sigara dumanında bulunan kanser yapıcı bir hidrokarbon.

BPEO [Best practicable environmental option] En kullanışlı çevresel seçenek.

BERİLYUM [Beryllium) İnsanlar üzerinde zararlı etkilere sahip metalik bir eleman.

BESİN AĞI [Food web] Karşılıklı bağlantı içindeki besin zincirleri dizisi.

BESİN BÜTÇESİ [Nutrient budget] Belli bir yaşayan sistem açısından, alınan yada kaybedilen gerekli mineral besinlerin miktarlarını belirlemeye yönelik tahmin.

BESİN GİDERME [Nutrient stripping] Alıcı sularda ötrofikasyonu yavaşlatmak amacıyla yada atık suyun yeniden kullanılabilmesi için uygulanan üçüncü derece arıtma.

BESİN ZİNCİRİ [Food chain] Her halkanın bir öncekinden beslendiği ve enerji sağladığı, buna karşılık bir sonrakine besin ve enerji aktardığı organizmalar zinciri.

BESİN ZİNCİRİ BASAMAĞI [Trophic level] Bir hayvanın besin zincirindeki yeri.

BESİNLER [Nutrients] Bitkilerin ve hayvanların büyümesi için gerekli maddeler.

BETA RADYASYONU [Beta radiation] Yüksek hızda negatif elektron radyasyonu.

BEZ FİLTRE [Fabric filter] Endüstrüyel emisyonlardan kaynaklanan tozu ve parçacıkları tutan, evlerdeki elektrikli süpürge torbasına benzer, kumaştan yapılmış aygıt.

BİDON [Skip] Büyük atık haznesi, konteyner.

BİNA BAĞLANTISI [House connection] Atık suyu bir binadan sokağa yerleştirilmiş hatta ileten pis su boruları için kullanılan terim.

BİRİM MÜLKİYETİ [Condominium] Çok birimli yapıda bireysel mülkiyet.

BİRİNCİL HAVA KİRLİTİCİLER [Primary air pollutants] Atmosfere doğrudan verilen hava kirleticileri.

BİRİNCİL İŞLEM [Primary treatment] İşlenmemiş lağım suyunun arıtmanın en yaygın biçimi: kaba ve katı maddelerin ayrıldığı ön işlem.

BİRLEŞİK ÜRETİM [Cogeneration] Elektrik üretiminde oluşan atık ısının ısıtmada, soğutmada ve atık su arıtımında kullanılması.

BİRLEŞİK ISI VE GÜÇ [CHP= Combined heat and power] Elektrik ve ısının birlikte üretimi. Terim, atık ısı yada hava kullanan santraller içinde kullanılır.

BİRLEŞİK KANALİZASYON [Combined sewer] Atık suyun ve sel suyunun toplanmasına yarayan tek bir kanalizasyon sistemi.

BİRLEŞİK TASFİYE [Codisposal] Genellikle yanma gerektiren entegre bir işlem yoluyla lağım çukurunun ve katı atıkların birlikte tasfiyesi yöntemi.

BİRLEŞİK ZARARLI ORGANİZMA DENETİMİ [Integrated pest management] Zararlı organizmaların yayılmasını biyolojik, kültürel ve kimyasal yaklaşımları birleştirerek denetleme yöntemi. Özellikle, en azından bir kimyasal ilaca karşı direnç kazanmış organizmalarla mücadelede kullanılır.

BİTKİ ÖLDÜRÜCÜ [Herbicide] Zararlı ot öldürücü ve yaprak dökücü olarak kullanılan kimyasal madde.

BİYOAKÜMÜLASYON [Bioaccumulation] Biyoyönelimleşme.

BİYOBOZULMAYA UĞRAMAZ [Nonbiodegradable] Bakterilerin ayrıştıramadığı organik madde.

BİYODENEME [Bioassay] Potansiyel olarak zehirli bileşiklerin niteliğinin ve gücünün, standart test organizmalarıyla etkileşimlerini gözleme yoluyla laboratuvar koşullarında denenmesi.

BİYOENERJETİK [Bioenergetics] Bitkilerle hayvanlar, bitkilerle bitkiler hayvanlarla hayvanlar arasındaki enerji aktarımının incelenmesi.

BİYOİZLEM [Biomonitoring] Potansiyel olarak zararlı bir durumda bitki ve hayvan yaşamındaki farklılaşmaları değerlendirmek amacıyla doğal bir ortamın biyolojik konumundaki değişikliklerin izlenmesi.

BİYOJEOKİMYASAL DÖNGÜ [Biogeochemical cycling] Kimyasal elemanların fiziksel çevre ile organizmalar arasındaki döngüsü.

BİYOKİMYASAL OKSİJEN İHTİYACI [BOD = Biochemical oxygen demand] Organik kirliliğin bir ölçüsü olarak kullanılan ifade. Bir su veya atık sudaki organik maddelerin biyokimyasal süreçlerle tam ayrışmaları için bu işlemi yapan mikroorganizmaların, suyun birim hacimi başına gereksinim duydukları oksijen miktarı. Evsel atık su işleme süreçlerinin etkinliğini ölçmede de kullanılır.

BİYOKÜTLE [Biomass] Belli bir alan yada hacimdeki canlı organizmaların toplam kütlesi yada miktarı.

BİYOKÜTLE ENERJİSİ [Biomass energy] Bir biyokütledeki organik atıklar, bitkiler yada ağaç gibi organik maddelerden üretilen enerji.

BİYOLOJİK ARITMA [Biological treatment] Atık suyun mikroorganizmalar kullanılarak arıtılması.

BİYOLOJİK BÜYÜME (YÜKSELME) [Biological magnification] Besin zincirinin ardışık düzeylerinde, maddelerin artan miktarlarda birikmesi.

BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK [Biological diversity] Organizmaların çeşitlerinin alan yada hacim birimi başına sayısı; belli bir zamanda belli bir yerdeki türlerin bileşimi.

BİYOLOJİK DENGE [Biological balance] Hayvanlarla bitkiler, bitkilerle bitkiler ve hayvanlarla hayvanlar arasındaki denge.

BİYOLOJİK POTANSİYEL [Biotic potential] Bir organizmanın varlığını sürdürme ve üreme yeteneği.

BİYOLOJİK KALKAN [Biological shield] Bir nükleer reaktörün personelini ve çevresini korumak amacıyla, nötronları ve gamma radyasyonu absorbe etmek (soğurmak) için nükleer reaktörün merkezi etrafında inşa edilen koruyucu kalkan yada kalın beton duvar.

BİYOLOJİK YAĞ DÖKÜNTÜ DENETİMİ [Biological oil spill control] Sudaki yağ tabakalarını ayrıştırmak için bakteri kültürlerinin kullanılması işlemi.

BİYOM [Biome] Belli bir doğal ortam ve iklimdeki bütün canlı organizmalardan oluşan karmaşık topluluk.

BİYOMETRİ [Biometry] Biyolojik sorunların incelenmesinde istatistik yöntemlerin uygulanması.

BİYOSFER [Biosphere] Gezegenimizin ve atmosferinin yaşam kaynağı bütün bölümlerini içeren alan.

BİYOSİDLER [Biocides] Organizmaları öldürme yeteneğine sahip kimyasal maddeler; sterilize ediciler.

BİYOTA [Biota] Belirli bir bölgede yada çevrede bulunan bitki ve hayvan yaşamının bütünü.

BİYOTİK [Biotic] Bir çevredeki bitkiler, hayvanlar ve mikroorganizmalar ile ilgili.

BİYOYOĞUNLAŞMA FAKTÖRÜ [Bioconcentration factor] Organizmalarda bazı kimyasal maddelerin birikme mertebesini ifade eden bir ölçü. Genellikle bu kimyasal maddeler besin zinciri içinde artarak bulunurlar. Örnek: DDT.

BOD [Biochemical oxygen demand] Biyokimyasal oksijen ihtiyacı.

BOP [Blow -out preventer] Kaçak önleyici.

BORU ÇIKIŞI ARITMA [End-of-pipe treatment] Emisyon boru hattının bitiminde kullanılan arıtma tesisi.

BORU HATTI [Pipeline] Değişik maddeleri uzak mesafeler ileten, pompalama donanımı, vanaları ve diğer makinaları ile birlikte boru şebekesi.

BOŞALTIM [Discharge] Çevreye bırakılan bütün kirleticiler için kullanılan terim. Gaz boşaltımlar emisyon, sıvı boşaltımlar ise sıvı atık (effluent) diye de adlandırılır.

BOZULMA [Impairment] Bir doğal kaynağın kirlenmesi süreci.

BOZULMAMIŞ ALAN İnsan etkinlikleriyle değiştirilmemiş doğal alanlar.

BÖLGE ISITMASI [DH = district heating] Belirli bir sayıdaki konut yada işyerine ısıtma sağlamak üzere, merkezi olarak kurulan sistem.

BÖLGELEME [Zoning] Belli amaçlarla bölgelere ayırarak toprak imarının denetlenmesi.

BRÜT TABAN ALANI [Gross floor area] Bir binanın taban alanı toplamı.

BSO [Benzene soluble organics] Benzende çözülebilen organik maddeler.

BUHAR [Vapor] Atmosfer ısı ve basıncında sıvı yada katı durumda bulunan maddelerin gaz hali.

BUHARLAŞMA HAVUZU [Evaporation pond] Lağım suyu tasfiyesinde kullanılan sığ ve yapay havuz; bu sistemde atık geniş araziler dağıtılır ve buharlaştırılır.

BULANIKLIK [Turbidity] Suda ve havada asılı bulunan maddelerin neden olduğu, güneş ışınlarının ortama girme ve bitkilerin büyüme düzeylerini denetleyen, içme suyu kalitesi açısından çok zararlı ortam koşulları.

BUV [Backscattered ultraviolet] Geri saçılmış morötesi.

BÜTÜNSELÇİ [Holistic] Parçalarla bütünler arasındaki organik yada işlevsel ilişkiyi vurgulayan ve bir konuyu karşılıklı bağımlılık ilişkisi içindeki parçaların bütünlediği tek bir sistem olarak gören yaklaşım.

BÜYÜME TEORİSİ [Growth theory] Kentlerde ve bölgelerde yerleşim, büyüme ve toprak kullanımını modelleri konusunda kent bilimcilerinin oluşturdukları teoriler.

C

CA [Carbon absorption or adsorption] Karbon soğurması.

CANSIZ ÇEVRE [Abiotic environment] Doğadaki fiziksel ve cansız kimyasal unsurlar.
Örnek: Toprak, su, atmosfer.

CBD [Central business district] Merkezi iş bölgesi.

CBSR [Carcinogen bioassay in small rodents] Küçük kemirgenlerde kanser yapıcı biyodenemesi.

CCC [Countercurrent chromatography] Ters akım kromatografisi.

CFC [Chlorofluorocarbon] Kloroflüorokarbon.

CIVA [Mercury] Besin zincirlerinde, özellikle tatlı su ve deniz organizmalarında yoğun olarak bulunabilen ve zararlı etkilere yol açan zehirli metalik eleman.

CNR [Composite noise rating] Bileşik gürültü ölçümü.

CNS [Central nervous system] Merkezi sinir sistemi.

COD [Chemical oxygen demand] Kimyasal oksijen ihtiyacı.

COH [Coefficient of haze] Sis katsayısı.

COHb [Carboxhaemoglobin] Karboksihemoglobin.

COM [Complek organic mixture] Karmaşık organik karışım.

CPOM [Coarse particulate organic matter] Büyük parçacıklı organik madde.

C.Q. [Commercial quality] Ticari kalite.

CÜRUF [Clinker] Fırınlardaki ergimiş kalıntı.

Ç

ÇALIŞMA ORTAMI [Work environment] İşyerinin koşulları.

ÇALKANTI [Turbulence] Gelişigüzel hava veya su sirkülasyonuna neden olan inişli çıkışlı devinim. Nedeni genellikle akış alandaki pürüzlülük ve engebeliktir.

ÇAMUR [Sludge] Atık suyun arıtılması sırasında süzme, çökeltme ya da biyolojik arıtma sonucu oluşan yoğunlaşmış katı.

ÇAMUR SIVISI [Slurry] Atık su işleme tesislerinde çamuru taşıyan sıvı.

ÇAMUR SİNDİRİMİ [Sludge digestion] Atık su çamurunun biyolojik oksijen ihtiyacını çevresel yönden kabul edilebilir bir düzeye indirmek amacıyla uygulanan anaerobik işlem.

ÇAMUR TASFİYESİ [Sludge disposal] Atık su çamurunun nihai tasfiye işlemi.

ÇAMURUN YAKILMASI [Sludge incineration] Atık su çamurunun hacim yönünden küçültülüp, işlenerek tutuşabilirlik kazandırıldıktan sonra yakılması.

ÇAPRAZ-MEDYA YAKLAŞIMI [Cross-media approach] Çevre sorunlarına, sözgelimi sadece hava kirliliğini değil etkileşim içindeki bütün faktörleri göz önünde bulundurarak yaklaşmak.

ÇENTME (YONTMA) [Spalling] Yongalar ya da parçalar haline getirme.

ÇERÇEVE YAKLAŞIM [Bubble concept] Kirletici emisyonlarının denetimi bağlamında amaçlanan sınırlamaların uygulanmasında, belirli kirleticilerin çıkış kaynaklarından ziyade bunların etkiledikleri alanların ele alınması gerektiğini savunan yaklaşım.

ÇEVRE [Environment] Bir organizmanın var olduğu ortam ya da koşullar. Bu çevre doğal fiziksel öğeleri, ayrıca organizmanın etkileştiği insan ürünü koşulları içerir.

ÇEVRE ANALİZİ [Environmental analysis] Belirli bir arazinin topoğrafik, hidrolojik, jeolojik ve kültürel özellikleri gibi çevresel özelliklerinin incelenmesi.

ÇEVRE DEĞERLENDİRMESİ [Environmental assessment] Bir eylemin ya da projenin çevre bakımından yararlı olup olmadığını ve çevresel etki raporunun hazırlanması gerekip gerekmediğini belirlemek amacıyla yapılan inceleme.

ÇEVRE DOSTU [Environment-friendly] Ürünlerde normal olarak bulunan zararlı öğelerden bazılarını tasfiye etmek amacıyla tasarlanmış ya da değiştirilmiş ürünleri ifade etmek için kullanılan terim.

ÇEVRE KORUMA [Environment protection] Potansiyel olarak tehlikeli atık maddelerin çevreye boşaltılmasının asgariye indirilmesi ya da önlenmesi amacıyla kaynakların yönetimi.

ÇEVRE KORUMA AJANSI [EPA= Environmental Protection Agency] Kirleticiler ile ilgili tüm kanun ve yönetmelikleri uygulamak ile görevli Amerikan federal kuruluşu.

ÇEVRE KALİTE HEDEFİ [EQO = Environmental quality objective] Çevrenin belirli bir boyutu için amaçlanan kalite düzeyinin ortaya konması. Bu düzey ulaşılır olmayabilir ve nicelik olarak ifade edilebilir.

ÇEVRE KALİTE STANDARDI [EQS = Environmental quality standard] Bir çevrede bir kirletici için izin verilebilir en yüksek düzey ya da çevrenin bazı vasıfları için kabul edilebilir en düşük düzey.

ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ [Environmental engineering] Çevre mühendisliği, çevrenin korunmasına, kirliliğin azaltılmasına vb. elverişli teknoloji sistemlerinin tasarlanmasını ve çevre süreçlerinin incelenmesini, ayrıca belirli binaların bu açıdan iç tasarımlarının gerçekleştirilmesini içerir.

ÇEVRE SORUNLARI BİLİMSEL KOMİTESİ [SCOPE= Scientific Committee on Problems of the Environment] Başlıca ilgi alanı çevreyi iyileştirmek ve kirlilikle ilgili çeşitli sorunları incelemek olan uluslararası kuruluş.

ÇEVRE YOLU [Beltway] Kentsel bir alanı çevreleyen, ana ulaşım arterlerine bağlı yol.

ÇEVRE YÖNETİMİ [Environmental management] Toprak , su ve hava gibi doğal kaynakların çevresel açıdan kabul edilebilir uygulamalar yoluyla kullanılması.

ÇEVRE YÖNÜNDEN DUYARLI ALAN [ESA= Environmentally sensitive area] Bir ülkenin doğal yerleşimleri ve süregelmekte olan tarımsal etkinlikleri korumak ya da modern, yoğun tarımdan geleneksel olana geçmek için özel önlemler almak gereğini duyduğu alanlar için kullanılan terim.

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ [ELA = Environmental impact assessment] Yeni gelişme ve projelerin çevreye olabilecek sürekli ya da geçici potansiyel etkilerinin, sosyal sonuçları ve alternatif çözümleri de içine alacak biçimde analizi ve değerlendirilmesi.

ÇEVRESEL ETKİ RAPORU [Environmental impact statement] Çevresel etki değerlendirmesi çalışmalarının sonuçlarını içeren detaylı rapor.

ÇEVİRİLME (İNVERSİYON) [Inversion] Atmosferin aşağı tabakalarında gerçekleşen ve soğuk hava katmanının daha yukarıdaki sıcak hava katmanı tarafından tutulmasıyla oluşan atmosfer olayı, Rüzgar olmadığı zaman, kirleticilerin dağılması olanağı bulunamaz ve büyük hava kirliliği olayları gerçekleşebilir.

ÇIKIŞ KANALI [Outlet channel] Sıvı atığı toplayıp götürmeye yarayan su yolu ya da drenaj kanalı.

ÇIKIŞ-YERİVARIŞ YERİ ARAŞTIRMASI [O-D Survey = Origin destination survey] Bir ulaşım planlama tekniği.

ÇİNKOLU SU KİRLİLİĞİ [Zinc water pollution] Galvanizleme, polimer işleme ve diğer uygulamaların sonucu olarak endüstriyel atık suda ortaya çıkan kirlilik.

ÇOCUKLARA DOKUNMAZ [Childproof] Çocuklar için tehlikeli olmayan.

ÇOK AİLELİ KONUT [Multifamily dwelling] İki ya da daha fazla aile birimini barındıran konut.

ÇOK ÇIKIŞLI KİRLLETİCİ KAYNAK [Nonpoint source] Su kirliliğine katkıda bulunan, yüzeysel su ya da yağmur akıntısı gibi, yayılmış ve iç içe geçmiş akıntılar.

ÇÖKELME [Precipitation] Elektrik alan etkimesi ya da ısısal değişme sonucunda, parçacıkların içinde asılı buldukları gaz akıntısından ayrılması işlemi.

ÇÖKELTME [Sedimentation] Katıların yer çekimi nedeniyle çökmesi doğal süreci; atık suyun işleme tabi tutulmasında, erozyon güçleri aracılığıyla parçacıkların ayrılması ve taşınması süreci.

ÇÖKELTME TANKI [Sedimentation tank] Çökeltilebilir katıların atık sudan ayrıldığı atık su işleme tesisinin bir bölümü.

ÇÖLLEŞME [Desertification] Genellikle aşırı otlatma, yaygın ormansızlaştırma ya da aykırı tarım ve sulama uygulamaları sonucunda toprağın çöl haline gelmesi süreci.

ÇÖP [Garbage] Evlerden ya da ticari amaçla gıda hazırlanması ve kullanılmasından kaynaklanan hayvan, sebze ve meyve atığı; genelde tüm atık ürünler için kullanılır.

ÇÖP BOŞALTMA [Tipping] Çöpün açık alanlara dökülmesi.

ÇÖP ISLAHI [Refuse reclamation] katı atığın yararlı ürün haline getirilmesi.

ÇÖPLÜK [Dump site] Çöp gibi katı atıkların boşaltılıp üstü açık bırakıldığı atık tasfiye alanı.

ÇÖZÜNMÜŞ OKSİJEN [CD = Dissolved oxygen] Su veya atık su içinde çözünmüş halde bulunan oksijen miktarı.

ÇÜRÜME [Putrefaction] Anaerobik haldeki maddenin organik ayrışması; bu süreç sonunda kötü kokulu gazlar ve oksitlenmesi tamamlanmamış ürünler oluşur.

ÇÜRÜME VE ÇÜRÜTME [Digestion] Enzimlerin etkisiyle organik dönüşmesini ifade etmekte kullanılan, atık su arıtımıyla ilgili terim. Örnek: Lağım çamurunun anaerobik çürütülmesi.

D

DAĞILMA [Dispersion] sözcüğü, bir doğal kaynaktaki yoğunlaşmış kirleticinin yayılma süreci.

DAĞINIK YAYILMA [Sprawl] Kentsel gelişmenin civardaki kırsal kesime doğru denetimsiz yayılması.

DALGA GÜCÜ [Wave power] deniz suyu devinimlerinin oluşturduğu gücün enerji üretiminde kullanılabileceği, potansiyel yenilenebilir enerji kaynağı.

DALGAKIRAN [Jetty] Bir limanı akıntılardan ve gelgitlerden korumak amacıyla gelgite açık koylarda, göllerde ya da ırmaklarda gerçekleştirilen yapı.

DAMITMA TESİSLERİ [Distillation plants] Tuzlu suyu içme suyuna dönüştüren büyük ölçekli tesisler.

DAMLATMALI FİLTRE [Trickling filter] Atık suyun arıtılması sürecinde ikincil arıtma tesislerinde kullanılan biyolojik filtre. Filtre, atık suyun püskürtüp serpildiği 5-10 cm boyutunda taşlardan oluşan 1-2 m derinliğinde ve 10-30 m çapında bir yataktır. Taşlar arasında büyüme olanağı bulan mikroorganizmalar, akış süresi içinde organik maddeleri ayrıştırırlar.

DARBE ÖLÇER [Impactor; Impinger] Maddeleri çarpma (darbe) noktasında toplayan ve ölçen alet.

DAYANIKLI KİMYASALLAR [Persistent chemicals] Zararsız hale getirilmelerini ya da giderilmelerini sağlayacak biyolojik ve kimyasal süreçlere karşı dirençli toprak ve su kirleticileri. Bunlara örnek olarak kurşun, bakır, arsenik, ya da tarım ilaçları, sert deterjanlar (biyolojik olarak bozunmayan) ve radyonüklidler (radyoaktif çekirdekler) gösterilebilir.

DBA [Decibel A] Desibel A.

DDT [DDT] Diklorodifeniltrikloreten'in kısa yazılışı; son derece kuvvetli bir böcek öldürücü. Kalıntıları yaklaşık 15 yıl varlığını sürdürür.

DEĞİŞİM DERESESİ [Gradient] Isı, basınç, yoğunluk, nem gibi çevreyi etkileyen bir niceliğin değerindeki değişme.

DEMOGRAFI [Demography] Genellikle istatistik teknikler kullanılarak nüfusun incelenmesi.

DEMOGRAFİK GEÇİŞ [Demographic transition] Genellikle ekonomik ve toplumsal gelişmeye bağlı olarak, belli bir nüfusun doğum oranında gözlenen düşme eğilimi.

DENGELİ NÜFÜS [Equilibrium population] Değişmeyen nüfus; belli bir sürede doğum sayısı ölüm sayısına eşit olan nüfus.

DENİZ DİBİ BÖLGESİ [Benthic region] Hem kıyı hem de derin deniz tabanı olmak üzere, bütün okyanus dibini kapsayan deniz bölgesi.

DENİZ DİBİ SONDAJİ [Offshore drilling] Pahalı donanım ve yüzer platformlar kullanarak deniz altından petrol ve gaz çıkarılması.

DENİZ EKOSİSTEMİ [Marine ecosystem] Okyanusların ve denizlerin ekosistemleri; pelajik ve bentik bölümler olarak ikiye ayrılır.

DENİZ ISI ENERJİSİ ÇEVİRİLMESİ [Ocean thermal energy conversion] Deniz yüzeyinde güneşle ısınan su ile yüzeyin altındaki soğuk su arasındaki ısı farklarından yararlanmak suretiyle enerji üretilmesi yöntemi.

DENİZ KİRLİLİĞİ SÖZLEŞMESİ [MARPOL = Marine Pollution Convention] uluslar arası Deniz Kuruluşunun (IMO) önderliğinde kabul edilen ve yakıt taşıyan tankerlerin deniz kirliliğine yol açmalarını önlemek amacıyla oluşturulan sözleşme.

DENİZ KİRLİLİĞİNİ ÖZLEME PROGRAMI (MARPOLMON) [Marine Pollution Monitoring Programme] Deniz Kirliliği Sözleşmesinin bir uygulaması.

DENİZ SEDDİ [Seawall] Sahili koruyan ve iç kısımlara yönelik taşkınları önleyen, sahil şeridindeki sağlam duvar.

DENİZE ÇÖP DÖKME [Ocean dumping] Lağım çamuru, taranmış materyal, sanayi atıkları ya da diğer maddelerin de içinde bulunduğu atıkların denize dökülmesi.

DEPREM ZARARLARININ AZALTILMASI [Earthquake hazard mitigation] tahmin, uyarı sistemleri ve özellikle depreme dayanıklı yapı inşaatı gibi yöntemlerle, depremlerin insan yaşamına ve mallara verebileceği zararların asgariye indirilmesi.

DERİN DENİZ DİBİ BÖLGESİ [Abyssal-benthic zone] Okyanusun en derin yerleri.

DERME ÇATMA KONUT [Jerry built housing] Genellikle hemen kâr etmek için yetersiz malzeme ve işçilikle inşa edilen konut.

DESİBEL [Decibel] Sesin şiddetinin ölçülmesinde kullanılan uluslar arası birim. Kısaca dB olarak yazılır.

DETERJANLAR [Detergents] Yaygın olarak kullanılan, yüzey aktif temizleme maddesi. Bakterileri ve organizmaları da yok eden deterjanlar su kirliliğinin başlıca nedenlerinden biridir.

DETRİTUS [Detritus] Göllerin dibini ya da ormanların tabanını zenginleştiren ayrışmış madde.

DEVİRİ SÜREÇ [Circular process] Atıkların yeniden işlenip kullanılabilir hale getirilmesi; atıkların yeniden kullanımı.

DEVİRİDAİM [Flow through] Kesintisiz dolaşım.

DEZENFEKSİYON (MİKROPSUZLAŞTIRMA) [Disinfection] Hastalık yapıcı organizmaların, sözgelimi, klorlama yoluyla yok edilmesi.

DIŞ KAYNAKLI KİRLİLİK [İmission] Uzaktaki bir hava kirlilik kaynağı nedeniyle oluşan yerel hava kirliliği.

DIŞ KITA SAHANLIĞI [OCS = outer continental shelf] Bir ülkenin kıyılarında, birkaç kilometreden 400 kilometre uzaklıklara kadar uzanabilen; ve genellikle ait olduğu ülkenin,

petrol, gaz ve mineral kaynakları bakımından yararlanma hakkına sahip olduğu kabul edilen deniz bölgesi.

DIŐKI ORGANİZMALARI [Fecal coliform organisms] İnsanların ve hayvanların bağırsaklarında bulunan bakteri grubu; bu organizmaların çevre sularındaki varlığı, hastalık yapan organizmaların da bu sularda varlığının işareti olarak kabul edilmektedir.

DIŐSALLIKLAR [Externalities] Başkalarının etkinliklerinin bir sonucu olarak bir toplumsal grubun ödemek zorunda kaldığı sosyal maliyet ya da elde ettiği sosyal fayda.

DİELDRİN [Dieldrin] Oktaloks diye de bilinen, klorlu hidrakerbonlar sınıfından beyaz kristalimsi tarım ilacı. Birçok haşarat açısından zehirli etkiye sahip ve bazı kuşlar için de öldürücüdür.

DİFFÜZÖR [Diffuser] Gaz veya sıvıyı karıştırıldığı ortama daha iyi dağıtmak amacı ile kullanılan ve besleme borusunun ucunda bulunan ince delikli aygıt.

DİMETİL SÜLFİT [DMS] Oksitlendiğinde asit tortulanmasına katkıda bulunan, kirlilik koşullarında artan, planktonların ürettiği kimyasal madde.

DİNLENME SİSTEMİ [Recreation system] Topluluğa dinlenme eğlenme olanakları sağlayan tesislerin ve programların bütününe ifade etmek için kullanılan terim.

DİOKSİN [Dioxin] Bitki öldürücülerde bulunan, son derece zehirli maddeler kümesi.

DİC [Dissolved inorganic carbon] Çözünmüş inorganik karbon.

DİP [Dissolved inorganic phosphorus] Çözünmüş inorganik fosfor.

DİSTROFİK GÖLLER [Dystrophic lakes] Çok düşük kireç içeriğine ve yoğun humusa sahip bundan dolayı da suyun kahverengi renk aldığı göller.

DİYALİZ [Dialysis] Atık su arıtımında kullanılan, büyük organik parçacıkları küçüklerden ayırma yöntemi.

DM [Dry matter] Kuru madde.

DO [Dissolved oxygen] Çözünmüş oksijen.

DOBSON BİRİMİ [Dobson unit] Ozon ölçümünde kullanılır; bir dobson birimi, milimetrenin yüzde birine eşittir.

DOĞA KORUMA ALANI [Nature preserve] Doğal çevrenin koruma ve inceleme amaçlarıyla korunduğu alan.

DOĞAL AYIKLANMA [Natural selection] Bazı organizmaların belirli bir çevrenin koşullarına daha iyi uymalarından ötürü çoğalarak yaşamlarını sürdürmesi.

DOĞAL GAZ [Natural gas] Yerkabuğunun altında, belli jeolojik oluşumlarla gerçekleşen, metan ve hidrokarbonlar içeren yakıt.

DOĞAL KAYNAK [Natural resource] Çevrede doğal olarak gerçekleşen su, hava ve gaz gibi kaynaklar.

DOĞAL RADYASYON [Natural radiation] Esas olarak toprakta ve kayalarda ayrılan uranyumun yol açtığı, radon gibi gazlar çıkaran radyasyon.

DOĞRUSAL KİRLLETİCİ KAYNAK [Line source] Bir doğru boyunca kirlilik emisyonu ya da deşarjı. Tıkanık bir çevre yolunda yol boyunca hareket halindeki trafiğin oluşturduğu hava kirliliği doğrusal bir kaynak oluşturur.

DOĞUM HIZI [Birth rate] Belirli bir grubun birim zamanda olarak ifade edilen doğum oranı. Belli bir alanda her 1.000 kişilik nüfus başına yıllık doğum sayısı ise "kaba doğum hızı" olarak adlandırılır.

DOĞURGANLIK [Fecundity] Bir canlının doğurabilme yetisi.

DOĞURGANLIK HIZI [Fertility rate] 15-44 yaş arasında, doğurma çağındaki her 1.000 kadın başına düşen canlı doğum sayısı.

DOLGU [Riprap] Set erozyonunu önlemek için düzensiz biçimde biraraya konmuş kırık kaya, taş ya da betondan yapılmış duvar.

DOLGU YAPILANMA [Infill development] Kent dokusunda yayılmış haldeki, genellikle küçük boyutta oldukları için boş kalmış arsaların konut ya da konut-dışı amaçlarla yapılanması.

DOLGU KULE [Packed tower] Kirli havanın dolgu maddesi (seramik parçaları, ağaç yongası vb.) doldurulmuş bir kuleden geçirilmesi ve bu arada dolgu materyalinin üzerine sıvı püskürtülerek kirliticilerin soğurulması esasına dayalı kirlilik denetim aygıtı.

DOM [Dissolved organic matter] Çözünmüş organik madde.

DMS [Dimethyl sulfide] Dimetil sülfid.

DNT [Dinitrotoluene] Dinitrotoluen.

DUMAN [Fumes] Buharların yoğunlaşmasından ya da kimyasal tepkimeden oluşan, genellikle 5 mikrondan küçük, solunabilir ve bulut görünümündeki uçucu katı parçacıklar.

DUMAN [Smoke] Sözgelimi kömür gibi bir yakıtın eksik yanması sonucunda oluşan, minik parçacıklardan ibaret, gözle görülebilir gaz halindeki süspansiyon.

DUMAN ÖLÇER [Smokemeter] Baca ve egzoz gazlarının yoğunluğunu ölçmeye yarayan aygıt.

DURULTMA [Clarification] Çökebilir nitelikteki yüzen katı maddelerin çökeltme, havalandırma ve süzme yoluyla atık sudan ayrılması.

DURULTMA ODASI [Settling chamber] Yakma bacalarında ya da sınai işlemlerden çıkan gazlardaki partikül maddelerin ön arıtımında kullanılan ve doğal bir çekme bacasıyla çalışan oda. Bu oda da iri partikül maddeler yerçekimi etkisi ile çöktürülür ve toplanır.

DURULTMA TANKI [Settling tank] Damlatmalı filtre veya aktif çamur süreci sonunda kısmen arıtılmış atık suyun, sıvı ve katı bileşenlerin ayrılabilceği biçimde çöktürdüğü tank.

DUV [Dangerous ultraviolet] Tehlikeli ultraviyole (morötesi)

DÜNYA ÇEVRE VE GELİŞME KOMUSYONU [WCED = World Commision on Environment and Development] Ekonomik gelişmeyi yadsımayan, ancak dünya çevresini tehdit etmeyen çevre ve enerji politikalarının benimsenmesi gerektiğini savunan Brundtland Raporunu hazırlayan, Birleşmiş Milletler'in oluşturduğu bir komisyon.

DÜŞEY KALKIŞ VE İNİŞ [VTOL = Vertical takeoff and landing] Havalanlarında alan ekonomisi sağlayan ve ayrıca geleneksel kalkış ve inişlerdeki belli tehlikeleri gideren düşey kalkış ve inişe elverişli uçak.

DÜZEY [Grade] Yer seviyesi.

E

EAA [Electrical aerosol analyser] Elektrikli aerosol analizci.

EC [Effect concentration; environmental concentration] Etki yoğunlaşması; çevresel yoğunlaşma.

Ecd [Electron capture detector] elektron tutma detektörü.

EDAFİK [Edaphic] Toprakla ve onun bitki ve hayvan yaşamı üzerindeki etkisiyle ilgili.

EF [Emission factor; enrichment factor] Emisyon etkeni.

EFEO [Environmentally favorable energy options] Çevre yönünden elverişli enerji seçenekleri.

EİA [Environmental impact assessment] Çevresel etki değerlendirmesi.

EİL [Environmental impairment liability] Çevresel bozulmanın sorumluluğu.

EKİSTİK [Ekistics] İnsan yerleşimlerini inceleyen bilim dalı.

EKMAN TABAKASI [Ekman layer] Yakın atmosferde rüzgarın veya okyanuslarda üst akıntıların yükseklik veya derinlikle yön değiştirdiği tabaka.

EKOLOJİ [Ecology] Organizmaların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkileri inceleyen bilim dalı.

EKOLOJİK KONUM [Niche] Bir türün yaşamını sürdürmesi için gerekli tüm koşulları sağlayan ekolojik yaşama ortamındaki yeri,

EKOSFER [Ecosphere] Yeryüzünün canlıları içeren bölümü; biyosfer ve karşılıklı etkileşimin söz konusu olduğu atmosfer, hidrosfer ve litosfer kesitli.

EKOSİSTEM [Ecosystem] Birbirleri ile ve cansız ortamlarla ilişki içinde olan kendi içinde yeterli bitki ve hayvan topluluğu.

EKOTON [Ecotone] Yağmur ormanı ile ona bitişik ağaçlık ya da otlak gibi iki ekolojik topluluk arasındaki geçiş alanı.

ELEKTRODİYALİZ [Electrodialysis] Suyun tuzunun giderilmesinde kullanılan elektro kimyasal işlem.

ELEKTROSTATİK ÇÖKTÜRÜCÜ [Electrostatic precipitator] Yüklenmiş parçacıkların çöktürülmesi süreci ile bu parçaları taşıyan gazın atmosfere bırakmadan önce tabii tutulduğu etkili temizleme yöntemi,

ELEME [Screening] Yüzen ve asılı duran iri katı maddeleri lağım suyundan bir tür elek kullanarak gerçekleştirilen ayırma işlemi; bir komposttan yabancı maddelerin ayrılması.

EMİSYON [Emission] Gaz ya da gaz ve partikül karışımlarının atmosfere verilmesi.

EMİSYON ENVANTERİ [Emission inventory] Belirli bir coğrafi alanda havaya boşaltılan başlıca hava kirleticilerinin listesi. Listeleme miktar (gün/ton) ve kirlilik kaynağı göz önüne alınarak yapılır.

EMİSYON STANDARDI [Emission standard] Belli koşullarda belli bir kaynaktan yasal olarak boşaltılabilen azami kirletici miktarı. Boşaltım standardı olarak da adlandırılır.

EN İYİ KULLANILABİLİR TEKNOLOJİ [BAT = best available technology] Maliyeti göz önüne alınmaksızın ya da uygulanmasının gerekliliği kanıtlanmış, kirliliği maksimum azaltabilen teknoloji. Optimum teknolojik süreç.

EN KULLANIŞLI ÇEVRESEL SEÇENEK [BPEO = Best practicable environmental option] Belirli bir ortamda (deniz, hava, toprak) bir kirleticiye karşı getirilen çözümün bir diğer ortamda kirliliğe yol açabileceği olasılığın göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulayan kavram.

EN OLASI SAYI [MPN = Most probable number] Kirlenmiş sudaki bakterilerin sayısının olasılık formüllerine dayalı olarak istatistiksel tahmini.

EN YÜKSEK VE EN İYİ KULLANIM [Highest and best use] Bir yerin (yörenin) optimal kullanımı.

ENDEMİK [Endemic] Belirli bir bölgenin yerli türü.

ENDRİN [Endrin] Klorlu hidrokarbonlar sınıfından çok zehirli, geniş spektrumlu böcek öldürücü.

ENDÜSTRİYEL ATIK SU [Industrial sewage] Endüstriyel işlemlerden oluşan atık su. Ham maddelerden, ürünlerden ya da imalatta kullanılan maddelerden kaynaklanır.

ENERJİ DÖNÜŞÜMÜ [Energy conversion] Bir enerji biçiminin diğerine dönüşmesi.

ENERJİ KORUNMASI [Energy conservation] İnşaat yasaları, toprak kullanım yönetmelikleri, ulaşım politikası ve alternatif enerji kaynaklarıyla ilgili olarak enerji kaynaklarının denetimli kullanımı.

ENGELLEYİCİLER [Inhibitors] Bir sistemin işleyişini durduran ya da yavaşlatan kimyasal maddeler; bozulmayı önlemek için petrol ürünlerine eklenen maddeler.

ENTROPİ [Entropy] Yararlanılamayan enerjinin ölçümü; bir sistemdeki düzensizliğin düzeyinin ölçümü.

ENZİM [Enzyme] Canlı maddeye özgü katalizör.

EPA [Environmental Protection Agency] Çevre koruma ajansı.

EPİDEMİYOLOJİ [Epidemiology] Bir nüfus topluluğundaki hastalıkların sıklıklarınınve yaygınlıklarının incelenmesiyle ilgili tıp bilimi.

EQO [Environmental quality objective] Çevre kalite hedefi.

EQS [Environmental quality standard] Çevre kalite standardı.

ER [Endogenous respiration] İç solunum.

ERİŞİM DIŞI ALAN [Nonattainment area] Herhangi bir hava kirletici madde açısından ulusal hava kalitesi standartlarını aşan alan.

EROZYON [Erosion] Havanın ya da insanların müdahalesi sonucunda kaya parçacıklarının ve toprağın asıl yerlerinden kopmaları, taşınmaları ve başka bir yerde kalmaları süreci.

ESA [Environmentally sensitive area] Çevre yönünden duyarlı alan.

ESER ELEMENTLER [Trace elements] Havada, suda ve yiyeceklerde çok düşük yoğunluklarda bulunan kurşun, bakır, çinko, arsenik, civa ve vanadyum vb. gibi elementler.

ESMER KÖMÜR [Brown coal] Düşük kaliteli kömür; linyit.

ESNEK ZAMAN [Flexible time] Değişken çalışma saatleri.

EŞBASINÇ EĞRİLERİ [Isobars] Hava haritalarında eşit barometrik basınç noktalarını birleştiren çizgiler; bu çizgiler, kirlilik dağılımı için önem taşıyan hava akımı detaylarını oluşturur.

EŞİK DOZU [Threshold dose] Bir maddenin ölçülebilir bir etki yaratmak için uygulanması gereken asgari dozu. Ölçülebilir asgari doz.

EŞİK SINIRI DEĞERİ [TLV = Threshold limit value] Bir işçinin maruz kalabileceği ve kendisi için tehlikeli olmayan azami kirletici dozu.

ETEK [Boom] Sudaki yağ serpintilerinin yayılmasını önlemek için kullanılan aygıt.

ETOBUR ; ETÇİL [Carnivore] Et yiyerek enerji sağlayan canlı.

EV İÇİ ALERJİ YAPICILAR [Indoors allergens] Hayvan ve bitki artıkları, polen, spor ve alg (su yosunu) içeren ev içi tozları.

EVSEL ATIK SU [Domestic sewage] Evlerin ve işyerlerinin oluşturduğu ve fabrikaların endüstriyel nitelik taşımayan pis sularının da dahil olduğu atık su.

EVSEL ATIK SU ARITIMI [Sewage treatment] Sağlığa ve çevreye yönelik tehlikenin azaltılması amacıyla atık suyun arıtılması işlemi; ilkin mekanik işlemlerin kullanıldığı, daha sonra bunu biyolojik ve kimyasal işlemlerin izlediği bütünsel bir süreç.

EVSEL ATIK SU ARITMA TESİSİ [Sewage treatment plant] İçinde atık suyun işleme tabi tutulduğu ve nihai tasfiye aşamasına hazırlandığı yan tesis.

F

FAUNA [Fauna] Jeolojik bir dönemle ya da yöreyle ilgili, insanlar dışındaki hayvanların tümünün yaşamı.

FENOLLER [Phenols] Tarım ilaçlarının, eczacılıktaki ürünlerin, sepilemedeki etki maddelerinin, reçinelerin ve boyaların üretiminde kullanılan, insan ve su yaşamı bakımından zehirli etki taşıyan endüstriyel atık suda bulunan aromatik bileşikler.

FERAL [Feral] Yabani koşullarda yaşayan hayvanlar ya da bitkiler.

FİTOPLANKTON [Phytoplankton] Bitkisel plankton.

FİZİKO-KİMYASAL ARITIM [Physico-chemical tretment] Atık su arıtımında pıhtılaştırma, yumaklaştırma ve çöktürme gibi fiziksel ve kimyasal süreçleri içeren arıtım basamaklarının tümü.

FLOR [Fluorine] Klor benzer, tepkime yapan gaz.

FLORA [Flora] Bir jeolojik dönem ya da yöre ile ilgili bitki yaşamı.

FLORİDLER [Fluorides] Flor içeren bileşikler.

FOSFATLAR [Phosphates] Bitkiler için gerekli besin niteliği taşıyan ve insan ve hayvan gıdasının normal bileşeni olan fosfor bileşikleri; aynı zamanda lağım suyu ve tarımsal yüzey akışlarında da oluşur ve su oluşumlarında ötrofikasyona neden olur.

FOSİL YAKITLAR [Fossil fuels] Kömür, petrol, doğal gaz vb. gibi doğal organik yakıtların tümü. Fosil yakıtlar bitki ve hayvan maddesinin milyonlarca yıl boyunca toprak altında ayrışmasından oluşur.

FOSJEN [Phosgene] Renksiz, tahriş edici gaz.

FOTOKİMYASAL DUMAN [Photochemical smog] Endüstriyel işlemlerden ve otomobil egzısı gazlarından kaynaklanan hidrokarbon ve azit oksitleri emisyonlarının kirlettiği havada kuvvetli güneş ışığının etkisiyle gerçekleşen fotokimyasal tepkimenin oluşturduğu duman ya da pus.

FOTOSENTEZ [Photosynthesis] Klorofil içeren bitkilerin atmosferdeki karbondioksitten ve sudan, güneş ışığını enerji kaynağı olarak kullanarak karbonhidrat oluşturması, serbest kalan oksijenin ise atmosfere bırakılması süreci.

FOTOVOLTAİK YÖNTEM [Photovoltaics] Güneş enerjisi örneğinde olduğu gibi, fotosel kullanarak ışıktan elektrik üretme yöntemi.

FPOM [Fine particulate organic matter] İnce parçacıklı organik madde.

FPC [Fish protein concentrate] Konsantre balık proteini.

FREATİK [Phreatic] Yer altı suyuyla ilgili.

FREON [Freon] Yaygın biçimde kullanılan klorofluorokarbon.

G

GAC [Granular activated carbon] Taneli aktif karbonu.

GAMMA RADYASYON [Gamma radiation] Çok kısa dalga boyundaki elektromanyetik radyasyon.

GARP [Global Atmospheric Research Programme] Global Atmosfer Araştırması Programı.

GAZ KROMATOĞRAF [GC = Gas chromatograph] Bir gaz veya sıvı karışımın içindeki maddelerin (gazların veya uçucu sıvıların) oranlarını belirleyebilen analiz cihazı.

GAZ DEZENFEKTAN [Fumigant] Gazlaştırılmış böcek öldürücü. Genellikle yapılarda yada seralarda kullanılır.

GCM [General circulation model] Genel dolaşım modeli.

GECEYARISI ÇÖP DÖKME [Midnight dumping] Gizli, yasa dışı çöp dökme.

GEMS [Global Environmental Monitoring System] Global Çevre İzleme Sistemi.

GEZEREV [Mobile home] Su ve elektriği bulunan, içimde yaşamaya mahsus karavan.

GIDA KATKI MADDELERİ [Food additives] Gıda maddelerine dayanıklılık, çekicilik, kıvamı tat yada hazırlama kolaylığı sağlamak için, hazırlanmaları yada işlenmeleri sırasında özellikle katılan maddeler.

GİRDAP [Eddy] Havanın ve su akımlarında türbülansın neden olduğu her türlü boyutta anafor hareketi.

GİRDAP YAYILMASI [Eddy diffusion] Çalkantılı (turbulant) bir akış rejiminde bulunan yabancı maddelerin moleküler difüzyona kıyasla çok daha büyük bulutlarda yayılımı.

GİRDİ [Input] Girdi, kirlilik bağlamında, bir ortamda bulunan ve çevre için zararlı kirleticiler içeren her tür gaz yada sıvı atıkları ifade eder.

GİZLİ YAĞIŞ [Occult precipitation] Potansiyel bir kirlilik nedeni oluşturan ve ağaçlarla bitkileri etkileyen, yağmur dışındaki nem durumu.

GOR [Gas/oil ratio] Gaz/yağ oranı.

GÖLET [Pond] Genellikle gölden küçük ve havuzdan büyük, doğal yada yapay olarak yapılmış su oluşumu.

GRAS [Generally recognized as safe] Genellikle emniyetli kabul edilen.

GRİ ALAN [Gery area] Afet alanı; ortalama alan-ekonomik açıdan gelişmesi bazı yörelerden daha hızlı, bazılarında daha düşük seyreden ara alan.

GROYN [Groyne] Kum hareketlerini önlemek, kum kaybını asgariye indirmek ve belli bir kumsal kesimini korumak için kıyıya dik olarak inşa edilen mendirek.

GRUP [Cohort] Ortak bir istatistik niteliğe sahip bireylerden oluşan bir grubu belirtmek için kullanılan demografik terim.

GRUP DAVASI [Class action] Vatandaş davası diye de adlandırılır. Ortak çıkarılara sahip bir grubun temsilcisi olarak birden fazla kişinin dav açmaları yada haklarında dava açılması durumu. Genellikle çevre ile ilgili davalarda kullanılır.

GRUP YAŞAMLILIK YÖNTEMİ [Cohort survival method] Yaş ve cinsiyete göre ayrılmış nüfus gruplarının,ölümlülük, doğurganlık ve göç olasılıkları gözönüne alınarak gelecekteki bir tarih itibariyle yaşlanmasını inceleyen nüfus projeksiyonu yöntemi.

GÜBRELER [Fertilizers] Ekinlerin büyümesini sağlamak için toprağa eklenen maddeler. Doğal inorganik gübreler hayvan gübresi, kompost ve talaş içerir; inorganik gübreler ise ezilmiş kireçtaşı,alçıtaşı,kükürt ve kaya fosfatı içerir. Bunun yanı sıra sentetik olarak üretilen büyük miktarlarda azot, potasyum, fosfor ve sülfür bileşikleri kullanılır.

GÜNLÜK ÖRTÜ [Daily cover] Dökülen katı atığı örtmek üzere bir günde serpilmesi gereken toprak.

GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ [Noise pollution] İnsanlar üzerinde olumsuz fizyolojik ve psikolojik etkiler yaratan, arzu edilmeyen sesler. Gürültü kirliliğinin başlıca kaynakları arasında uçakların çalışması, yol trafiği, inşaat ve ağır donanım bulunmaktadır.

GÜRÜLTÜ VE SAYI İNDEKSİ [Noise and number index] İngiltere'de Heathrow hava limanı yöresinde yapılan bir araştırmaya dayanılarak geliştirilen, uçak gürültüsünden kaynaklanan rahatsızlığın ölçülmesine yönelik indeks.

GW [Gross weight] Brüt ağırlık.

H

HALIÇ [Estuary] Gel-git olayından etkilenen geniş ırmak ağzı.

HAREKETLİ KAYNAK [Mobile source] Otomobil, motosiklet, uçak, gemi gibi hareket halindeki hava kirliliği oluşturmalar.

HARİTA ÇAKIŞTIRMA TEKNİĞİ [Map overlay technique] Potansiyel deprem tehlikesi ve toprak geçirgenliği gibi etkenlerin saptanması da dahil, toprak kullanımını planlamasında kullanılan mekansal verilerin sentezi yöntemi.

HASTALIK YAPICI [Pathogen] Hastalık oluşturan herhangi bir etki maddesi; genellikle bu terim, hastalığa yol açan canlı bir organizmayı anlatmakla sınırlı tutulmaktadır.

HASTALIK HIZI [Morbidity rate] Belli bir dönemde, belli bir alandaki belli bir nüfus açısından, belirli bir hastalığın beher 1.000 yada 100.000 kişi başına gerçekleşme oranı.

HAVA KALİTE STANDARTLARI [Air quality standarts] Bir bölgede belirli bir zaman sürecinde aşılmaması gereken hava kirletici konsantrasyonları.

HAVA KALİTESİ YÖNETMELİĞİ [Hava kalitesi standartları ve diğer tedbirleri içeren yönetmelik.

HAVA KALİTESİNİN İZLENMESİ [Air quality act.] Hava kaynağından sürekli örnek alınması ve analiz edilmesi.

HAVA KİRLİLİĞİ [Air pollution] Toz, gaz, sis, koku, duman yada buhar gibi kirleticilerin insan, bitki ve hayvan yaşamına yada maddi nesnelere zara verecek , yada yaşamdan, maddi nesnelere rahatça yaralanmasına engel olacak miktar, yoğunluk ve zamanda atmosferde bulunması.

HAVA KİRLİLİĞİ DENETİMİ [Air pollution control] Temiz hav kriterlerinin ve standartlarının saptanması ve uygulanması.

HAVA KİRLİLİĞİ OLAYI [Air pollution epidose] Hava Kirliliği Salgını diye de adlandırılan ve günlerce devam eden akut hava kirliliği olayı.

HAVA KİRLİLİĞİ SÜZGEÇİ [Air pollution filter] Baca yada havalandırma çıkışlarında belirliği büyüklüğe kadar olan parçacıkları süzen aygıt.

HAVA KUŞAĞI [Airshed] Belli bir yörenin atmosfer kuşağı (bölgesi)

HAVA-YER ARA YÜZEYİ [Air-ground interface] atmosferin alt tabakalarının yerle tepkime ilişkisi içinde olduğu sınır.

HAVADAKİ VE SUDAKİ AZOT BİLEŞİKLERİ [Nitrogen compounds in air and water] Bunlar havayla suyun kalitesini önemli ölçüde etkiler ve kirliliğin başlıca nedenlerini oluştururlar.

HAVALANDIRMA [Aeration] özellikle atık su arıtma sürecinin bir bölümü olarak, havalı koşulların yaratılması amacıyla suya hava verilmesi.

HAVALANDIRMA TANKI [Aeration tank] Havalandırma işlemini yapıldığı tank.

HAVAYLA TAŞINAN KALINTILAR [Airborne residuals] Havadaki duman ve toz.

HAYVANLARA YASAK BÖLGE [Livestock exclusion zone] Büyük ve küçükbaş çiftlik hayvanlarına yasaklanmış bölge.

HEKSAKLORBENZEN [Heptachlor] Klorlu hidrokarbon grubundan bir böcek öldürücü.

HER BESİNİ YİYEN [Omnivore] Hem bitki hemde hayvan tüketerek enerji sağlayan organizma.

HETEROTROF [Heterotroph] Enerjiyi karmaşık organik maddelerin kimyasal ayrışmasından sağlayan organizmalar yada hayvanlar.

HGV [Heavy goods vehicle] Ağır yük taşıtı.

HIZ KESİCİ YÜKSELTİCİ (KASİS) [Steeping policeman = speed bump] Trafiki yavaşlatmaya zorlayan yol yüzeyindeki yapay değişme.

HİDROGRAFİK ARAŞTIRMA [Hydrographic survey] Denizcilik, mühendislik projeleri yad a diğer amaçlarla kullanılmak üzere, bir su oluşumunun fiziksel özellikleri ile ilgili veri elde etmek için yapılan araştırma.

HİDROJEN SÜLFÜR [Hydrogen sulfide] Organik materyalin anaerobik koşullarda ayrışması ile oluşan, çürük yumurta kokusunda, renksiz ve son derece zehirli gaz. Hidrojen sülfür ayrıca petrol rafinerilerinde, sülfür arıtma tesislerinde, bazı metalurjik süreçlerde ve sülfür içeren bileşikler kullanan çeşitli kimya sanayilerinde de oluşur.

HİDROKARBONLAR [Hydrocarbons] Genellikle fosil yakıtlarda ve bu maddelerin kısmen yanmasından oluşan ürünlerde, sözgelimi petrolle işleyen taşıtların egzoz gazlarında bulunan ve yalnızca karbon ve hidrojenle oluşan organik bileşikler.

HİDROLOJİK DÖNGÜ [Hydraulic cycle] Suyun yeryüzüyle atmosfer arasındaki sürekli dönüşümü.

HİDROLOJİK İNCELEME [Hydraulic study] Bir alanın su varlığının nicel,iksel değerlendirilmesi, toprağın korunması, taşkın denetimi, barajlar ve su depoları tasarımı yapılması ve bir imar çalışmasının olası etkinliklerinin belirlenmesi amacıyla coğrafi bir alandaki suların değişik yönlerinin sistematik değerlendirmesi nin yapılması.

HİDROSFER [Hydrospher] Yeryüzünün okyanuslar, göller ve ırmaklar gibi sudan oluşan bölümü.

HİZMET ALANI [Catchment area] Belirli bir programın, etkinliğin, hizmetin kullanıcılarının çoğunluğunun bulunduğu coğrafik bölge.

I

IRMAK HAVZASI [River basin]

drenaj havzalarından bir dağotom bendi ile ayrılan ırmağın drenaj havzası.

ISI ADASI [Heat island] Birbirine yakın çok sayıda ısı kaynağının kentsel alanlarda ısının artmasına neden olarak bu alanlarla etrafları arasında gece ısıs yönünden farklılık yaratan ve dolayısıyla sıcak havayı ve kirleticileri tutan bir sis kubbesi oluşumuna yol açan olumsuz durum.

ISKARTA [Spoil] Madencilik çalışmalarının sonucunda ortaya çıkan artık materyal; su oluşumlarında taranarak çıkarılmış materyaller içinde kullanılır.

IŞIK ALAN SU TABAKASI [Euphotic zone] Okyanusta fotosentezi ve bitkisel planktonların yaşamasını sağlayacak kadar ışık alan açık deniz bölgesi.

IZGARA MODELİ [Gridiron pattern] Sokakların birbiriyle dik açısıyla kesiştiği sokak planı.

İ

İÇ SULAR [Inland waterd] Denizler ve okyanuslar dışında yeryüzündeki tüm su kaynakları.

İÇSELLEŞMİŞ ATIK [Internalized waste] Aynı tesis içinde yeniden işlenip kullanılan atık.

İÇTEN YANMALI MOTOR [ICE = İnternal combustion engine] İçinde yakıtın belirli bir alana hapsedilerek, mekanik enerji elde etmek amacıyla yakıldığı aygıt.

İKİNCİL HAVA KİRLİTİCİLERİ [Secondary air pollutants] Atmosfer bırakılan birincil hava kirleticileriyle atmosferde doğal olarak bulunan kimyasal maddelerin tepkimeyegirmeleri sonucu oluşan hava kirleticileri. Bk. Birincil Hava Kirleticileri.

İKİNCİL İŞLEM [Secondary treatment] Çökeltmeden sonra, aktif çamur veya çürütme gibi biyokimyasal işlemlerle endüstriyel veya evsel atık suyunun arıtılması.

İLAVE (ÖNLEMLER, DONANIM) [Add-on (measures, equipment)] Kirliliği denetlemek ve sınırlamak için kullanılan ek önlemlere yada donanım.

İLAVE SU [Make-up water] Sistemde sızıntı, buharlaşma,boşa akma, patlak gibi nedenlerden kaynaklanan kaybın giderilmesi için sağlana su.

İLERİ ARITMA [Advanced treatment] Biyolojik arıtma sonrası atık suyun kalitesini arttırmak için kullanılan fiziko-kimyasal süreçlerin tümü.

İMARLI ALAN [Improved land] Su sağlanarak, kanalizasyon sistemi, yolları ve diğer temel donanımı oluşturarak daha yararlı hale getirilmiş toprak.

İMHOFF TNKI [Imhoff tank] Kompakt yapıda olduğu ve mekanik donanım gerektirmediği için küçük arıtma tesislerinde kullanılan, içinde hem çökeltme hem de anaerobik çamur karıştırma işleminin gerçekleştiği, iki aşamalı kağıt suyu arıtma tankı.

İNSAN EKOLOJİSİ [Human ecology] Bireylerin ve insan topluluklarının kendi çevreleriyle olan ilişkisini inceleyen ekoloji dalı.

İNSAN GÜBRESİ [Night soil] İnsan dışkısı.

İNSAN YERLEŞİMİ [Human settlement] Bir insan topluluğunun mesken tuttuğu yer. Geçici nitelikteki, kamp yeri gibi yerler bu tanımın dışındadır.

İNSAN VE BİYOSFER PROGRAMI [MAB= Man and the Biosphere Programme] Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın yürüttüğü bir çalışma.

İNSANDAN KAYNAKLANAN [Anthropogenically-emitted] İnsan faaliyetleri sonucu oluşan

İNŞAATA ELVERİŞLİ ALAN [Buildable area] Potansiyel inşaatlara uygun toprak.

İOM [Inert organic matter] Sabit organik madde.

İS [Smut] Bacadan çıkarak civardaki alana düşen küçük kurum parçası; sülfürik asit içeren isler asitli is olarak da adlandırılır.

İŞLETİM KAYIPLARI [Operational losses] Buharlaşma ve sızıntıdan kaynaklanan su kayıpları.

İŞYERİ HAVASI [Occupational air] Fabrikalardaki yada diğer iş yerlerindeki kapalı mekanlardaki hava.

İYON DEĞİŞMESİ [Ion exchange] Sıvı atık arıtımında kullanılan, sert suyu yeniden kullanmak için uygulanan yumuşatma işlemi. Bu işlemde sıvıdaki istenmeyen iyonlar sıvının içinden geçirildiği reçinedeki zararsız iyonlarla yer değiştirir.

İYONLAŞMA [Ionization] Nötr bir atomun yada atom grubunun elektron kaybı yada kazanılması yoluyla elektrik yüklü hale gelmesi süreci.

İYONOSFER [Ionosphere] Atmosferin yer yüzeyinden 80 kilometre ve daha yukarıdaki tabakaları.

İYOT 131 [Iodine 131] Bir gamma ışını yayıcısı ve genellikle inek sütüyle insanlara geçebilen bir kirlilik kaynağı.

İX REÇİNE [IX resin] İyon değiştirici reçine.

İZ BÖLGESİ [Footprint] Uçak gürültüsünden akustik açıdan etkilenen alan.

İZİN VERİLEBİLİR AZAMI YOĞUNLUK [Maximum permissible concentration] Normal ölçüde teneffüs edildiğinde yada tüketildiğinde, kritik bir organ için azami makul dozu geçmeyen, havada , suda, süte vb. bulunan radyoizotop yoğunluğu.

İZLEME PROGRAMI [Monitoring program] Herhangi bir kirlenici maddenin varlığının, etkisinin yada düzeyinin nicelik yada nitelik yönünden saptanması yada ölçülmesi amacıyla ölçüm donanımının karmaşık bir sistemle devreye sokulması.

İZOTOPLAR [Isotopes] Aynı elemanın değişik atom ağırlığındaki atomları.

J

JEOLJİK HARİTA [Geologic map] Kaya oluşumları ile fay hatları gibi diğer fiziksel özelliklerin dağılımlarını ve aralarındaki ilişkileri gösteren harita.

JEOLJİK TEHLİKELER [Geologic hazards] Faylar, yanardağlar, heyelanlar, depremler ve toprak çökelmeleri gibi, doğal kökenli yada insan faaliyetinin yol açtığı tehlikeli jeolojik koşullar.

JEOSFER [Geosphere] Yeryüzünün, atmosfer, hidrosfer ve biyosfer dışındaki katı, cansız bölümü.

JEOTERMAL ENERJİ [Geothermal energy] Belli elemanların radyoaktif ayrışmasından oluşan, yeryüzünün iç ısısı; bu ısı, potansiyel olarak büyük ve aslında ulaşılmamış bir enerji kaynağıdır.

K

KABA KİRLİLİK [Coarse pollution] Ağırlık yada yoğun kirlilik; bir inçin 1/8 'inden daha büyük boyutlu, istenmeyen herhangi bir madde.

KABOT DENETİMİ [Cabot control] Yüze bir fitil sokup döküntüyü tu

KAÇAK [Blow out] Basınç kontrolü kaybolduğunda ortaya çıkan yağ yada gaz sızıntısı.

KAHVERENGİ DUMAN [Brown smoke] Fosil yakıtların nispeten düşük ısıda yanmasından oluşan ve siyah dumandan daha az yoğun duman.

KALINTI [Residue] Katı atığın işlenmesi sonucunda ortaya çıkan nihai ürün; yakma işleminden sonra fırında oluşan katı maddelerden ibaret kalıntı.

KALINTI KLOR [Residual chlorine] Klorlama işlemi sonrası suda kalan klor miktarı.

KALMA SÜRESİ [Residence time] İncelenen bir maddenin bir havuzda yada rezervuarda kaldığı ortalama süre.

KALSİYUM HİDROKSİT [Calcium hydroxide] Sönmüş kireç diye de bilinen, arıtma süreçlerinde pH ayarlaması ve pıhtılaştırma işlemlerinde kullanılan kalsiyum bileşiği.

KANAL [Channel] Suyun belirli bir doğrultuda akmasını sağlayan doğal yada yapay oluşum.

KANALİZASYON ANA BORULARI [Sewer mains] Atık suyu kanallardan toplayan ve ana kanallara ileten, çapı geniş lağım kanalları.

KANALİZASYON ANA HAT KANALI [Trunk sewer] Atık suyu lağım ana borularından toplayan ve arıtma tesisine yada bir boşaltma menfezine ileten, geniş çaplı ana borusu.

KANALİZASYON KAPASİTESİ [Sewer capacity] Bir kanalizasyon borusunun tutabileceği azami atık su miktarı; beher gün için kişi başına belli sayıda galon olarak ifade edilir.

KANALİZASYON SİSTEMİ [Sewerage system] Atık suyun toplanmasında, işlenmesinde ve tasfiyesinde kullanılan donanım.

KANALLAMA [Channelization] Büyük miktardaki suyun, su düzeyini tehlikeli biçimde yükseltmeksizin iletilmesini sağlamak üzere akıntı kanallarının değiştirilmesi.

KANSER YAPICILAR [Carcinogenes] Kansere yol açan etki maddeleri.

KAPALI AKİFER [Confined aquifer] Kaya katmanları arasında sıkışıp kalmış yer altı suyu.

KAPALI SİSTEM [Closed system] Dışındaki nesnelere madde alışverişi olmayan sistem.

KARADAN ESEN RÜZGAR [Land Breeze] Özellikle karanın denizlerden daha hızlı soğuduğu bulutsuz gecelerde, karalardan denize doğru olan kara hareketi.

KARBOKSİHEMEGLOBİN [COHb = Carboxyhaemoglobin] Kanda oksijen taşıyan hemoglobin pigmentinin karbon monoksit ile birleştiğinde oluşturduğu bileşik. Bu madde, oksijen taşınımını engelleyip, ölüme yol açar.

KARBON DÖNGÜSÜ [(Carbon cycle) Karbon atomlarının fiziksel, jeolojik, kimyasal ve diğer süreçler sonucunda atmosfer, okyanuslar, yeryüzü vb. arasındaki dolaşımı.

KARBON SOĞURMASI (ABSORBSİYONU YADA ADSORPSİYONU) [CA= Carbon absorption or adsorption] Aktif karbon kullanılarak yapılan soğurma veya adsorpsiyon.

KARBON DİOKSİT [Carbon dioxide] Yeterli oksijen koşullarında fosil yakıtların yanmasıyla oluşan, atmosferde mevcut bir bileşik. Soluduğumuz oksijeni yayan klorofilli bitkiler için gerekli olup kendi başına zehirli değildir, ancak yoğun haldeyken boğucu olabilir.

KARBON MONOKSİT [Carbon monoxide] Fosil yakıtların yeterince hava ile yanmamasından oluşan, gözle görülmeyen, tatsız, kokusuz ve son derece zehirli bir gaz.

KARIŞIK İMARLI BÖLGE [Mixed developing zone] Farklı imar (gelişme) tiplerinin gerçekleştiği alan.

KATALİTİK DÖNÜŞTÜRÜCÜ [Catalytic converter] Bk. Katalitik susturucu (catalytic mufflers)

KATALİTİK SUSTURUCU [Catalytic mufflers] Katalitik dönüştürücü diye bilinir. İçten yanmalı motoru bulunan taşıtların egzoz borularına takılan hava kirliliğini denetleme aygıtı.

KATI ATIK [Solid waste] Katı özellikleri taşıyan her türlü atık madde.

KATI ATIK YÖNETİMİ [Solid waste management] Katı atıkların toplanmasını, işlenmesini ve tasfiyesini, ayrıca yeniden işlenerek kullanılmasını planlı biçimde denetleme sistemi.

KATIŞIK GIDA [Adulterated food] Saflığı giderilmiş gıda maddesi.

KATKI MADDELERİ [Additives] İstenen özellikleri ıslah etmek veya istenmeyen nitelikleri gidermek için eklenen maddeler.

KATODİK KORUMA [Cathodic protection] Metal bazlı yer altı veya sualtı borularını paslanmaya (oksitlenmeye) karşı koruyan elektrokimyasal yöntem.

KATRAN [Tar] Kömür ve odunun damıtılmasında sonra geriye kelen siyah yapışkan madde; petrol arıtımı sonucunda oluşan kalıntıyı da ifade eder.

KELAT [Chelat] Deniz suyunda organik materyali ayırmaya yarayan kimyasal ayırma aygıtı; Kelatlamaya yönelik etki maddeleri, köpük oluşumunu önlemek amacıyla deterjanlarda kullanılır.

KEMİRGEN ÖLDÜRÜCÜ İLAÇLAR [Rodenticides] Kemirgenleri öldüren kimyasal maddeler.

KENDİ KENDİNE TEMİZLENME (ÖZARITIM) [Self- purification] Bir su oluşumunun organik atıklarla kirlendikten sonra yeniden arınma konusundaki doğal yönelimi.

KENT MERKEZİ [City core] Kentin en yoğun ve genellikle merkezi iş alanının bulunduğu bölgesi.

KENT PLANLAMASI [Urban planning] Kentsel bir alanın fiziksel altyapı, konut ve ulaşım, toprak kullanımı, kentsel büyüme de dahil, çeşitli öğelerinin planlanması süreci.

KENTSEL YÜZEYSEL AKIŞ [Urban runoff] Yoğun imar görmüş alanlarda oluşan ve özellikle asılı katılar, zehirli maddeler, bakteriler, besin maddeleri, asbest, yağ, gres yağı ve

tuz gibi kaynağı kent sokakları, inşaat malzemeleri ve çöpler olan çeşitli kirleticilerin bulaştığı yüzeysel su akışı.

KIRMIZI GELGİTLER [Red tides] Kirlilik ve ötrofikasyon sonucunda, deniz planktonu tiplerinin zehirli olabilecek düzeyde yoğunlaşmasıyla kıyı sularının renginin bozulması şekliyle oluşan doğal olay.

KIRMIZI KİL [Laterite] Nemli tropikal ve subtropikal bölgelere özgü, demir ve alüminyum oksitleri bakımından zengin, oldukça ince kırmızı renkli toprak.

KIRMIZI VERİ KİTABI [Red data book] Nadir ve tehlike altında bulunan türlerle ilgili olarak IUCN' nin tuttuğu bilgi dosyası.

KIYI BÖLGESİ YÖNETİMİ [Coastal zone management] Kıyı sularının ve su havzalarının, kirlilikten korumak ve azami yarar sağlamak amacıyla yönetimi.

KIYI BÖLGESİ [Littoral zone] Köklü bitki örtüsünün ortaya çıktığı, güneş ışığının su tabanına nüfuz edebildiği yüksek düzeyde fotosentez olayına olanak veren tatlı sulardaki sığ kıyı bölgesi.

KIYI SU BENDİ [Coastal watershed] sel suyunu depolayıp sonra kıyı sularına bırakarak, su denetim sistemi işlevi gören arazi parçası.

KIYI SÜRÜKLENMESİ [Littoral drift] Kırılan dalgaların oluşturduğu akıntılarla kumların denize çekilmesi. Bu durum kıyı koruma planları açısından önem taşır.

KIYISAL [Littoral] Sahilde yada sahil yakınında bulunan; sahille ilgili.

KİMYASAL İŞLEM [Chemical Treatment] Zehirli, kokulu, yada aşındırıcı nitelikteki gazların ve emisyonların arıtılmasında kullanılan kimyasal yöntem.

KİMYASAL KİRLİLİK [Chemical pollution] Gaz, katı yada sıvı haldeki kimyasal maddelerin etkisiyle havada, suda ve toprakta oluşan kirlilik.

KİMYASAL OKSİJEN İHTİYACI [COD= Chemical oxygen demand] Bir su örneğindeki organik ve oksitlenebilir inorganik bileşikleri yükseltgemek için gerekli oksijen miktarını ölçen, suyun kalitesi ile ilgili bir gösterge.

KİMYASAL MUTAGENLER [Chemical mutagens] Daha sonraki kuşaklarda doğuştan gelen kusurların artışına yol açabilen, kimyasal kökenli potansiyel mutasyon nedenleri.

KİRLETEN ÖDER İLKESİ [PPP= Polluter pays principle] Kirliliğin üstesinden gelmenin bedelini kirleticinin karşılaması gerektiğini savunan ilke.

KİRLETİCİ [Contaminant] Havayı, suyu, toprağı yada çevreni herhangi bir ögesini kirleten madde.

KİRLETİCİ [Pollutant] Arzu edilmeyen etkilere yol açan katı, sıvı yada gaz halindeki madde. Birincil kirleticiler gürültü ve lağım suyu gibi doğrudan oluşmuş kirleticileri içerir;

ikincil kirleticiler ise kirlenmiş ortamlarla tepkimeye giren birincil kirleticiler tarafından üretilir, ör. Ozon.

KİRLETİCİ SIZINTI [Leachate] Suyun toprağa gömülü katı atıkların arasından sızarken mevcut asılı ve çözünmüş katı maddeyi ve bakterileri emerek oluşturduğu, bazen yer altı sularına da karışabilen kirletici.

KİRLİ SİS [Skog] Önceleri duman (Smoke) ile sisin (fog) birlikte tanımlanması için kullanılmıştır. Daha sonra ise özellikle atmosferde fotokimyasal tepkimeye uğrayan otomobil egzozlarının ve diğer emisyonların yol açtığı kentsel alanlardaki fotokimyasal buppu anlatmak için kullanılmıştır.

KİRLİLİK (KİRLENME) [Pollution] Çevrenin insan, bitki ve hayvan yaşamı açısından tehlikeli yada potansiyel olarak tehlikeli olacak şekilde kirlenmesi; bozulmayan yada dağılmayan atık materyalin çevreye bırakılması.

KİRLİLİĞİN DÖNÜŞTÜRÜLMESİ [Rendering pollution] Sabunun ham maddesi olan donyağını ve hayvan yeminde kullanılan, protein oranı yüksek, yağsız bir ürünü elde etmek için hayvan atıklarının pişirilmesi işlemi.

KİRLİLİĞİN KAYDIRILMASI [Translocation] Katı atık toplanmasında olduğu gibi, kirliliğin bir alandan yada yöreden bir diğerine kaydırılması.

KLOR [Chlorine] Ağartıcı, oksitleyici etki maddesi olarak su arıtma yada mikrop giderme amacıyla kullanılan halojen eleman; zehirli bir gaz.

KLOR İHTİYACI [Chlorine demand] Belirli bir hacim pis suda bulunan bütün patojenik bakterileri öldürmek için gerekli klor miktarı.

KLORDAN [Chlordane] Etkin maddesi klor olan uçucu nitelikteki böcek öldürücü.

KLORLAMA [Chlorination] Mikropları giderme amacıyla içme suyu yada atık suya klor eklenmesi.

KLORLANMIŞ HİDROKARBONLAR [Chlorinated hydrocarbons] Organa klorlar diye de adlandırılırlar. Bu maddeler endrin heptaklor, aldrin, toksafen, dieldrin, DDT, klordan ve metoksiklor gibi sentetik zehirler içerir. Bu sentetik zehirler toprakta, akarsu ve deniz dibinde değişmeden kalırlar.

KLOROFİL [Chorophyll] Oksiyen üretmek için ışığı ve karbon dioksiti kullanan, bitkilerde bulunan renk maddesi.

KLOROFLUOROKARBON ' lar [CFCs= Chlofluorocarbons] Aerosol püskürtücülerde, soğutmada, plastik köpükte ve endüstriyel çözücülerde kullanılan, ozon tabakasının tükenmesine yol açan ana faktör olduğu ve sera etkisine katkıda bulunduğu düşünülen son derece kararlı (kalıcı) bileşikler.

KOBALT 60 [Cobalt 60] Hem insanlara hem de hayvanlara zararlı nitelik taşımakla birlikte tıpta kullanılan radyoaktif kobalt.

KOKU GİDERME [Deodorization] Uygun olmayan kokuların ve gazların giderilmesi yada önlenmesi.

KOKU MADDESİ [Odorant] Gazlara koku eklemekle kullanılan ve böylece sızıntılar konusunda uyarıcı olan madde.

KOLİFORM BAKTERİLER [Coliform bacteria] İnsanların ve sıcak anlı hayvanların kalın bağırsaklarında yaşayan ve sudaki konsantrasyonu patojenlerin de bulunabileceğini gösteren indikatör bakteriler.

KOLLEKTÖR [Collectors] Gaz, sıvı yada katılardan kirleticileri ayırıp toplayan kirlilik denetleme aygıtı.

KOLLOİDLER [Colloids] Büyüklüğü 10-1000 angstrom arasında değişen, bir başka madde de asılı, çok küçük parçacıklar.

KOMPOSTLAMA [Composting] Katı atık ve çamur gibi organik maddeleri, anaerobik çürütme yoluyla bir tür gübreye dönüştürmekten ibaret biyolojik bir süreç.

KONTROL BENDİ [Check dam] Özellikle toprak erozyonunu denetlemek amacıyla kullanılan, suyun ve molozun kanaldaki akışını geciktirmeye yönelik küçük bent.

KONTUR ŞERİDİ MADENCİLİĞİ [Contour strip mining] Kontur hatları boyunca yapılan yüzey madenciliği.

KORİDOR GELİŞİMİ [Corridor development] Şerit biçimindeki gelişim.

KORUMA [Conservation] Doğal ve insanların oluşturduğu çevre kaynaklarının (madenler, su, ormanlar, balık yatakları, vahşi yaşam vb.) tükenme ve israfa karşı ve aynı zamanda güzelliğinin bozulmaması amacıyla korunması, yönetimi ve akılcı kullanımı.

KORUMA [Preservation] Özellikle geçmişten kalma yapıların yararlı durumunun, bakımla mümkün olduğu kadar uzun süre korunması süreci.

KORUMA ŞERİDİ [Shelter belt] Toprağı rüzgar erozyonundan korumak için dikilen ağaçlar ve çalılar.

KOZMİK IŞINLAR [Cosmic rays] Uzaydan gelen alfa, beta ve gamma ışınları. Bu ışınlar yeryüzünü etkileyen karmaşık bir radyasyon (ışım) sistemi oluşturur.

KÖMÜR KALİTESİ [Coal rank] Bir kömürün diğerlerine göre kalite düzeyi.

KÖMÜR-SU KARIŞIMI [Coal-water mixture] Boru hatlarında, tankerlerde vb. gerçekleşen, kirliliğe yol açmadan ayrılması zor olan karışım.

KÖPÜK GİDERİCİLER [Antifoamants, defoamants] Köpürmeyi azaltmada kullanılan veya köpük oluşumunu denetlemek için deterjanlara eklenen kimyasal maddeler.

KRİSTALLEŞTİRME [Crystallization] Sıvı atıkların arıtılmasında atık maddeden suyu ayırmak için kullanılan yöntem.

KRİTİK ALANLAR [Critical areas] Bataklık ve su taşkınlarına açık alanlar gibi sıkı gelişim kontrolü gerektiren, çevresel yönden hassas yada tehlikeli alanlar. Bazen tarihsel ve arkeolojik yönden özellik taşıyan yöreleri anlatmak için de kullanılır.

KRİYOSFER [Cryosphere] Yeryüzündeki kar ve buz çökeltilerinin bütünü.

KULLANICI DOSTU [User friendly] Nasıl kullanılacağı konusunda açıklayıcı bilgi verilmeden nispeten kolayca kullanılabilen makineler ve bilgisayar yazılımını ifade eden niteleme.

KULLANILABİLİR BESİN [Available nutrient] Büyüme için özümmlenebilecek durumdaki besleyici eleman yada bileşik miktarı.

KULLANMA SUYU [Potable water] Aşırı mineral yada tuz yoğunluğu taşımayan, insan, hayvan yada bakterilerle ilgili zararlı madde birikimi içermeyen, insanların tüketmesine elverişli su.

KUM FİLTRESİ [Sand filter] Atık suda askıda bulunan maddeyi süzmeye yarayan kum dolu yatak.

KURAKÇIL BİTKİ [Xerophyte] Kurak koşullarda yaşayabilen bitki.

KURŞUN [Lead] Biriken bir zehir olup küçük bir miktarları bile ciddi hastalıklara yada ölümlere yol açan, doğal çevrede bulunan inorganik bir eleman. Bilinen en eski su kirleticilerinden biridir ve kurşun boruları su dağıtım şebekesinde kullanılmaları sonucu oluşur. Havada bulunan kurşunun büyük bölümü benzine katkı maddesi olarak konan tetraetil kurşun (TEL) bileşiğinden kaynaklanmaktadır.

KURŞUN ARSENAT [Lead arsenate] Bir böcek zehiri türü.

KURŞUNSUZ BENZİN [Unleaded gasoline] Organik kurşun bileşikleri katılmamış benzin.

KURUM [Soot] Kısmi yanmadan oluşan ince karbon parçacıkları yada yüksek karbon içeriğine sahip parçacıklar.

KURUTMA YATAĞI [Drying bed] Birincil işlemde sonra, suyun süzülüp buharlaştırılması için lağım çamurunun yayıldığı özel alan.

KÜKÜRTÜN GİDERİLMESİ [Desulfurization] Fosil yakıtların kükürt içeriğinin tasfiye edilmesi yada azaltılması işlemi.

KÜL [Ash] Yanan maddelerin bıraktığı kalıntı.

KÜME İMAR [Cluster development] İnşaat alanının aza indirmek amacıyla kümeler halinde yapılan binalar.

KÜMEKENT [Conurbation] Birleşmiş kentsel topluluklar grubu yada ağı.

L

LAER [Lowest achievable emission rate] Gerçekleştirilebilir en düşük emisyon oranı.

LAGÜN [Lagoon] Lağım çamurunun işlenmesinde kullanılan oksitleme havuzu.

LAĞIM ÇUKURU [Cesspool] Konutların pis su depolama tankı.

LENİTİK [Lenitic] Kendi kendine temizlenen, hızla akan sular.

LENTİK [Lentic] Göl, havuz, bataklık gibi kirliliğe maruz durgun sular.

LHD [Litre/household/day] Litre / hane / Gün.

LİDAR (IŞIK SAPTAMA VE UZAKLIK TAYİNİ) [Light detection and ranging] uzak mesafeye yayılmış baca zerrecelerini bulmaya yarayan hava kirliliğiyle ilgili teknik.

LİKEN [Lichen] Kayalarda ve ağaçlarda oluşan, sülfür dioksit gibi kirlenici maddelerin varlığını gösteren suyosunu ve mantar birleşimi.

LİMNOLOJİ [Limnology] Tatlı suların fiziksel, kimyasal ve biyolojik durumlarını inceleyen bilim dalı.

LİNDAN [Lindane] Klorlanmış hidrokarbonlar ailesinden dayanıklı suda çözünmeyen bir tarım ilacı.

LİNYİT (ESMER KÖMÜR) [Lignite = brown coal] Düşük kalorili bir kömür cinsi.

LİTOSFER [Lithosphere] Genellikle yer yüzeyinden yaklaşık seksin kilometre derinliğe kadar uzanan yer kabuğu katmanı.

LİZİMETRE [Lysimeter] Buharlaşma sonucu su kaybı oranını ölçen alet.

LİZİZ [Lysis] Hücrelerin tahribi (yıkımı).

LNG [Liquefied natural gas] Sıvılaştırılmış doğal gaz.

LPG [Liquefied petroleum gas] Sıvılaştırılmış petrol gaz.

LRT [Light rail transport; Long range transport] Hafif raylı ulaşım; Uzun menzilli taşımacılık.

LTC [Laboratory test chamber] Laboratuvar deneme odası.

LV [Limit values] Sınır değerleri

M

MAB [Man and the Biosphere Programme] İnsan ve biyosfer programı.

MAC [Maximum allowable concentration] İzin verilebilir azami yoğunluk.

MAD [ ] izin verilebilir azami doz.

MADENCİLİK ATIKLARI [Mining wastes] Madencilik çalışmalarının sonucunda, bitki örtüsünü ve su kaynaklarını kirletici etkiye sahip materyal, özellikle kaya ve maden artıkları.

MAHALLE [Neighborhood] Bir kentsel alandaki coğrafi veya yönetsel alt bölüm.

MAKROBESİNLER [Macronutrients] Organizmaların nispeten büyük miktarlar halinde yararlandığı karbon, hidrojen, oksijen, azot fosfor, sülfür, potasyum ve kalsiyum gibi mineral besinler.

MAKROKLİMATOLOJİ [Macroclimatology] En büyük (gezegenel) ölçekli rejimler ve fenomenlerle ilgilenen, klimatolojinin alt dalı.

MAKROTÜKETİCİLER [Macroconsumers] Parçacıklar halindeki organik maddelerle heterotrofik beslenme yoluyla enerjilerini sağlayan organizmalar.

MAKUL GÜNLÜK GİRİŞ [ADI = acceptable daily intake] Bir kaynağın üstesinden gelebileceği günlük kirlilik miktarı.

MALİYET ETKİNLİĞİ ANALİZİ [Cost-effectiveness analysis] Belirlenmiş bir amaca ulaşmak için mevcut olasılıkların maliyetlerinin karşılaştırılması. Burada her bir olasılığın dolaylı ve dolaysız tüm maliyetleri göz önüne alınarak toplam maliyeti en düşük olan seçilir.

MALİYET FAYDA ANALİZİ [Cost-benefit analysis] Alternatif programları, potansiyel faydaları ve olası maliyetleri açısından değerlendirmeye yönelik bir analiz yöntemi.

MAMUR ÇEVRE [Built environment] Doğal çevre üzerinde insan eliyle gerçekleştirilen değişikliklerin, yapılar, parklar vb. dahil olmak üzere, bütünü.

MANYETİK AYIRMA [Magnetic separation] Katı atıktaki metalleri, yeniden kullanılabilir hale getirmek için mıknatıs uygulama yoluyla ortamdaki uzaklaştırma.

MAP [Major air pollutants] Başlıca hava kirleticileri.

MARPOL [Marine Pollution Convention] Deniz kirliliği sözleşmesi.

MARPOLMON [Marine Pollution Monitoring Programme] deniz kirliliğini izleme programı.

MATC [Maximum allowable toxic concentration] İzin verilebilir azami zehir yoğunluğu.

MCE [Marginal cost-effectiveness] Marjinal maliyet etkinliği.

MEDİ [Marine environment Data Information System] Deniz çevresi veri ve bilgi sistemi.

MEGALOPOLİS [Megalopolis] Kümekent; birçok kentsel alanın daha büyük bir bütün halinde birleşmesi.

MEKANİK TOPLAMA [Mechanical collection] Hava, su ve toprak kirliliğinin, daha önceden işleme tabi tutulmadan mekanik toplama yöntemiyle denetlenmesi ve önlenmesi.

MEPC [Marine Environment Protection Committee] Deniz Çevresini Koruma Komitesi.

MERKAPTANLAR [Mercaptans] Petrol rafinerilerindeki bir süreçte oluşan ve kostik soda ile ovularak (yıkılarak) ayrılan, keskin kötü kokulu, sülfür içeren organik bileşikler.

METALİK HURDA [Scrap] İşlenen metallerin kullanılmamış ve atılan parçaları.

METAN [Methane] Bataklık topraklarda, lağım sularında ve ayrıca kömür madenlerinde organik maddenin anaerobik koşullarda ayrışmasından oluşan, genellikle bataklı gazı olarak adlandırılan, doğal, renksiz gaz. Atmosferde yoğunluğunun artması "sera etki"ne katkıda bulunur.

METROPOLİTEN ALAN (ANAKENT ALANI) [Metropolitan area] Büyük şehir ve ekonomik, toplumsal ve siyasal-idari etkenler nedeniyle ona bağlı civar yöreler.

METRUK ARAZİ [Derelict land] Terkedilmiş, kullanılmayan arazi; boş kalan arazi (nadas arazisi).

MEZOPOZ [Mezopause] Mezosferin üst kısmı.

MEZOSFER [Mesosphere] Meteoritlerin (göktaşlarının) yanıp yok olduğu sanılan, stratosferlerle termosfer arasındaki bölge.

MİKROBESİNLER [Micronutrients] Organizmaların çok küçük miktarlarda yararlandığı mineral besinler.

MİKROİKLİM [Microclimate] Küçük bir alandaki yöresel iklim koşulları.

MİKROORGANİZMALAR [Microorganisms] Biyolojik işleme tabi tutma süreçlerinde aktif etki maddesi işlevi gören ya da indirgeme faaliyetine katkıda bulunan, sıvı atıklarda bulunan mikroskopik bitkiler ya da hayvanlar.

MİKROPLAR [Microbes] Çok küçük bitkiler ve hayvanlar; hastalığa yol açan bazıları lağım suyunda bulunur.

MİKROPSUZLAŞTIRMA (DEZENFEKSİYON) [Disinfection] Hastalık yapıcı organizmaların sözgelimi klorlama yoluyla yok edilmesi.

MONOKÜLTÜR [Monoculture] tek bir ürün yetiştirilmesi.

MP [Melting point] Ergime noktası.

MPN [Most probable number] Bk. En olası sayı.

MUCUR [Slag] Cüruf, ergimiş metalin yüzeyindeki pislik.

MUTAGENLER [Mutagens] Genleri değiştirme yeteneğine sahip etki maddeleri.

MUTASYON [Mutation] Bir genin ya da kromozomun yapısındaki aktarılabılır değişim.

MW [Megawatt] Megawatt; bir milyon watt büyüklüğünde, ısı veya elektrik üreten tesislerin kapasitelerini belirtmekte kullanılan enerji birimi.

N

NADİR [Rare] Sayılar daha da azalacak olursa varlıkları tehlike altına girecek türleri ifade etmek için kullanılır.

NAP [Noise abatement procedure] Gürültü azaltımı yöntemi.

NDSI [Noise depreciation sensitivity index] Gürültü kaybı duyarlılığı indeksi.

NEKTON ORGANİZMALAR [Nekton organisms] Deniz ekosisteminin aktif olarak yüzen mürekkkepbalığı, balık ve balina gibi hayvanları.

NET YENİDEN ÜREME HIZI [Net reproduction rate] Mevcut doğurganlık ve ölüm hızları sürecek olursa, ortalama bir kadın yaşamı süresince doğabilecek kız çocukların ortalama sayısı.

NİHAİ ÖRTÜ [Final cover] Hijyenik kurallara uygun olarak düzenlenmiş bir katı atık dökme alanında atığın üstüne serpil en üst toprak örtü.

NİKEL [Nickel] Normal olarak insana zarar vermeyen, fakat sıcak karbon monoksitle tepkime ilişkisi içine girince öldürücü bir zehir oluşturan eser element. Öldürücü zehir etkisi otomobillerde yanma sırasında gerçekleşir.

NİTRAT GİDERME [Denitrification] Nitrattaki azotu indirgemek yoluyla ortamdan uzaklaştırmak.

NİTRATLAMA [Nitrification] amonyum iyonunun nitrosomonas ve nitrobakter türünden mikroorganizmalar tarafından nitrit ve nitrat iyonlarına yükseltgenme işlemi.

NOKTA KAYNAK [Point source] Su kirliliğinin bir su yoluna ulaşabileceği bağımsız ve farklı taşıyıcı; egzoz bacası gibi, bağımsız nitelik taşıyan sabit hava kirliliği.

NÖTR ATMOSFER [Neutral atmosphere] Sapma oranının beher 1.000 feetlik yüksekli için 5.4 F dereceden daha az olduğu troposferin en alt katmanındaki havanın durumu.

NTP [Normal conditions of temperature and pressure] Normal ısı ve basınç koşulları.

NUPLEKS [Nuplex] Sakinlerinin sağlığı ve yaşaması için gerekli her şeyi içeren, nükleer enerji ile çalıştırılması düşünülen konut ve işyerlerinden oluşan yapay mekanlar.

NÜFUS DAĞILIMI [Population distribution] Topluma yönelik hizmet ve etkinliklerin yer seçimini ve toprak kullanım biçimlerini etkileyen, nüfusun mekansal dağılımı.

NÜFUS DİNAMIĞI [Population dynamics] Doğum, ölüm ve göç olayları sonucunda nüfus içinde gerçekleşen sayısal ve yapısal değişim süreci.

NÜFUS İNDEKSİ [Population index] Dolaylı araçlarla gerçekleştirilen, bir nüfusun büyüklüğü ya da diğer özellikleriyle ilgili tahmin.

NÜFUS ÖZELLİKLERİ [Population characteristics] Yaş dağılımı, mekân dağılımı, gelir modelleri, hane halkı oluşumu ve büyüklüğü konusunda bilgi gibi, planlama açısından gerekli bir topluluğun nüfus yapısıyla ilgili olgular.

NÜFUS PROJEKSİYONU [Population projection] Geçmiş eğimlerin süreceği varsayımına dayanan, gelecekteki nüfusla ilgili öngörü.

NÜFUS SAYIMI [Census] Bir ülkedeki insanların resmi olarak belirli aralıklarla sayımı.

NÜKLEER ENERJİ [Nuclear energy] Özellikle elektrik üretimi için nükleer fizyon ya da füzyon ile oluşturulan enerji. Nükleer enerji tesisleri, atık tasfiyesi ve kaza tehlikesi açısından kaygı kaynağıdır.

NWT [Non-waste technology] Atıksız teknoloji.

O

OCS [Outer continental shelf] Dış kıta sahanlığı.

OKSİJEN ÇUKURU [Oxygen sag] Biyolojik solunum nedeniyle, çoğunlukla geceleri, sudaki çözülmüş oksijen yoğunluğundaki düşüş; açık boşaltım nedeni ile bir akarsuda ani çözülmüş oksijen düşüşü.

OKSİJEN TÜKENMESİ [Oxygen depletion] Kimyasal ya da biyolojik kullanımla oksijenin giderilmesi ya da tüketilmesi.

OKSİTLEME HAVUZLARI [Oxidation ponds] atık su arıtımında birincil aşamada atığın stabilizasyonu için kullanılan, atık suyun oksijenlendiği ve arıtıldığı nispeten sığ lagünler ya da havuzlar.

OKSİTLEME İŞLEMLERİ [Oxidation processes] Atık suda organizmaların biyolojik büyümesini hızlandıran, böylece organik içeriğini azaltan aerobik lağım suyu işleme süreçleri.

OKSİTLEYİCİ [Oxidant] Yeni bir madde oluşturmak üzere havada kimyasal olarak tepkiyen, oksijen içeren madde; fotokimyasal dumanın (sisin) birincil kaynağı.

OKTANOL-SU AYRILIM KATSAYISI [Octanol-water partition coefficient] Kimyasal maddelerin organik ve inorganik fazlarda çözünme oranlarını ifade eden katsayı.

OLGUN KENT [Mature city] Nüfusu ve ekonomik faaliyeti azami düzeye ulaşmış, büyümekten çok durumunu koruma ve planlı küçülme ihtiyacı içinde olan kent.

OLİGOTROFİK GÖLLER [Oligotrophic lakes] Ayırt edici özellikleri düşük besin düzeyi, derin sulardaki büyük miktarlarda çözünmüş oksijen, duru soğuk su ve sınırlı bitki yaşamı olan göller.

OM [Oxidizable matter] Oksitlenebilir madde.

ONKOJENİK [Oncogenic] Kanser yapıcı, karsinojenik.

OPTİMUM NÜFUS [Optimum population] Nüfus içindeki kişi başına mümkün olan en yüksek gelire olanak veren ideal nüfus yoğunluğu.

ORGANOFOSFATLAR [Organophosphates] Böcet denetiminde kullanılan, fosfor içeren, malathion ve paration gibi kısa ömürlü (etki süresi sınırlı) tarım ilaçları .

ORMAN YETİŞTİRME [Afforestation] Orman yetiştirme ya da mevcutların geliştirilmesi.

ORMANCILIK [Forestry] Kaynaklarının en verimli kullanımını sağlamak amacıyla ormanların ve orman arazisinin yönetimi.

ORMANSIZLAŞTIRMA [Deforestation] Ağaçların ve çalılıkların ekilebilir toprak kazanmak ya da kereste elde etmek amacıyla yok edilmesi.

ORTALAMA YAŞAM UMUDU [Life expectancy] Bir organizmanın umulan yaşam süresi.

ORTAM [Ambient] Çevreleyen atmosfer, belli bir yerin çevresi.

ORTAM GÜRÜLTÜSÜ [Ambient noise] Belli bir çevrede fondaki gürültü.

ORTAM HAVASI [Ambient air] Çevreleyen atmosferin işgal ettiği sınırı belli olmayan bölge; soluduğumuz hava.

OŞİNOGRAFI [Oceanography] Okyanusların ve denizlerin bütün yönleriyle bilimsel yönden incelenmesi ve araştırılması.

OTOBUR; OTÇİL [Herbivore] Bitki tüketerek enerji sağlayan heterotrof organizma.

OTOJENİK ARDIŞIKLIK [Autogenic succession] Bir aşamasının yerini bir başka aşama alırken aynı zamanda yaşanan ortamı da başkalaştıran ardışık dizi.

OTOMOTİV EMİSYONLAR [Automotive emissions] Taşıtlardan kaynaklanan kirlilik; Yakıt deposu veya karbüratörlerden oluşan buharlaşma, krank karteri kaçağı ve egzoz borusu emisyonları.

OTOTROFLAR (KENDİBESLERLER) [Autotrophs] Şeker, nişasta, protein, yağ ve vitamin gibi moleküler yapı oluşturmak için güneş enerjisini tutarak ve kimyasal enerjiye dönüştürerek kendi besinini üreten, kendi kendine beslenen canlılar; fotosentetik bitkiler.

OZON [Ozone] Oksijenden geçen elektrik boşaltımı ve radyasyonla oluşan, oksijenin tepkimeci, zehirli biçimi. Solunan atmosferde tahriş edici olabilir, stratosfer de ise mor ötesi ışınları süzdüğü için gereklidir.

OZON TABAKASI [Ozone layer] Zararlı morötesi radyasyonu süzen, ozon içeren üst atmosfer katmanı. CFC türünden kimyasal maddelerin atmosfere bırakılması sonucunda ozon tabakasının zayıfladığı, bunun ise cilt kanserinde artışa yol açacağı hesaplanmaktadır.

OZONOSFER [Ozonosphere] Yeryüzünün 20-50 kilometre üzerindeki ozon içeren atmosfer katmanı (stratosferin bir bölümü).

Ö

ÖĞÜTME [Milling] Katı atıkları küçük parçacıklara indirgeme işlemi.

ÖLÇÜTLER [Criteria] Kararların yada yargıların dayandığı standartlar yada kurallar.

ÖLDÜRÜCÜ DOZ 50 [LD 50 = Lethal dose 50] Bir maddenin eneneceği canlı grubunun yüzde 50'sini öldürecek tek dozluk miktarı.

ÖLÜM HIZI [Death rate] Yıl ortasındaki beher 1000 bireylik nüfus itibariyle belli bir yılda gerçekleşen ölümlerin sayısı.

ÖN İŞLEM [Pretreatment] Arıtmanın daha etkili olması için, belli maddelerin birincil işlem öncesinde atık sudan ayrılması süreci.

ÖRGÜ [Bradiding] Birbirine bağlı çok sayıda kanalı bulunan nehir korkuluğu modeli.

ÖRNEKLEME [Sampling] Kirli hava, su, vb. 'en alınan örneklerin incelenmesi; örneklerin toplanmasını ifade eder.

ÖRSELENME [Degradation] Büyük organik moleküllerin daha küçük moleküllere ayrışmasına ve dengeli materyal oluşumuna yol açan süre.

ÖRTÜ MALZEMESİ [Cover material] Katı atıkların dökülüp bırakıldığı çukurlarda, çukurların üzerini örtmekte kullanılan toprak.

ÖTROFİKASYON [Eutrophication] Atıklarla gelen aşırı besin maddelerinin vejetasyonu uyarmasıyla göllerin çözünmüş oksijen yokluğu sonucunda ölmesine kadar gidebilen yaşlanma süreci.

ÖZARITIM (KENDİ KENDİNE TEMİZLEME) [Self purification] Bir su oluşumunun organik atıklarla kirlendikten sonra yeniden arınma konusundaki doğal yönelimi.

ÖZÜMLEME KAPASİTESİ [assimilative capacity] Tüketilen besinleri vücut maddelerine dönüştürme yeteneği; belli maddeleri özümleme yeteneği.

P

PAKET ARITMA TESİSİ [Package treatment plant] Prefabrik, taşınabilir, lağım suyu işleme tesisi.

PARATİON [Parathion] Son derece zehirli organofosfat tarım ilacı.

PARÇACIK MADDE [Particulate matter] Gaz yada havada asılı durabilen yada görünmeyen, katı yada sıvı, toz, kum, kül ve sis gibi parçacıklar.

PAS TEMİZLEME [Scaling] Oksitleyiciler yada diğer aşındırıcı maddelere maruz kalmış bir yüzeyde aşınmanın durdurulması amacıyla tabakalar halindeki pasın sökülmesi işlemi.

PCBs [Polychlorinated bipheyls] Poliklorlu bifeniller.

PCC [Pollution control costs] Kirlilik denetim faaliyetleri.

PDR [Precision depth recorder] Hassas derinlik kayıt aygıtı.

PEP [Program evaluation procedures] Program değerlendirme işlemleri.

PEROKSİASETİL NİTRAT [Peroxyacetyl nitrate] ikincil nitelikte bir kirletici sayılan ve gözde tahrişe yol açan fotokimyasal duman bileşeni.

PESTİSİTLER [Pesticides] Zararlı bitki ve hayvanları yok etmekte kullanılan, insan ürünü kimyasal maddeler. Böcek öldürücü, yaprak dökücü ve kemirgen öldürücü türden bazı tarım ilaçları insan faaliyetleri yada genel sağlık açısından tehdit oluşturabilir.

PETROL DÖKÜNTÜSÜ [Oil Spill] Tankerlerle ham petrol taşınımı sırasında ya da deniz dibi sondaj platformlarında oluşabilecek kazalarda denize dökülen büyük miktarlarda ham petrolün meydana getirdiği tabaka veya alan. (Bk. Petrol kirliliği)

PETROL KİRLİLİĞİ [Oil pollution] Petrolün taşınması yada çıkarılması sırasında büyük ölçüde dökülme yada sızma sonucunda kıyı sularının ve bölgelerinin petrolle kirlenmesi. Bu tür kirlenme kuş ölümlerine, deniz kabuklularının kirlenmesine ve kıyı bölgelerinin bozulmasına yol açar.

PETROL SIZINTISI [Oil slick] Gemilerin limanlardaki faaliyetlerinin yol açtığı, su yüzeyindeki nispeten küçük miktarlardaki petrol.

PEYZAJ DÜZENLEMESİ [Landscaping] Bitki örtüsünü, diğer doğal yada insan yapımı öğeleri düzenleyerek doğal peyzajı insanların kullanması amacıyla başkalaştırma sanatı ve işi.

PIHTILAŞTIRMA [Coagulation] (Topaklanma, yumuşaklaştırma) Fiziko-kimyasal bir ön arıtma süreci. Burada atık suyu demir (III) klorür, alüminyum sülfat çözeltileri eklenerek çözünmüş veya kolloidal maddelerin yüzen ve çökelebilen katılara dönüşmesi sağlanır.

PİG [Pig] Radyoaktif materyalin gemilerle taşınmasında ya da depolanmasında kullanılan ve genellikle kurşundan yapılmış metal kap.

PİLE [Pile] Bir tür nükleer reaktör.

PİREKTİN [Pyrethrin] Genellikle tarımda kullanılan aerosol böcek öldürücü madde.

PİROLİZ [Pyrolysis] Oksijenin bulunmadığı koşullarda atığın sıcaklık etkisiyle yanması.

PLANKTON [Plankton] Deniz, ırmak, gölet ve göl sularında yaşayan ve akıntılarla taşınana çok küçük boyutlarda hayvanlar ve bitkiler.

PLUTONYUM [Plutonium] Nükleer enerji üretimi sırasında oluşan ve uzun bir yarılanma müddetine sahip zehirli atıkların ortaya çıkmasına yol açan eleman.

POLİKLORLU BİFENİLLER [PCBs= Polychlorinated bipheyls] Elektrik transformatörlerinde, yalıtkan akışkanlardan plastiğe kadar çeşitli ürünlerin yapımında kullanılan son derece dayanıklı zehirli endüstriyel kimyasallar sınıfı; özellikle su oluşumlarında bulunur.

POLİVİNİL KLORİD [PVC = Polyvinyl chloride] Yanınca hidroklorik asit yayan ve mobilya ve giysi gibi ev eşyasında bulunan ve yaygın olarak kullanılan plastik yada reçine.

POM [Particulate organic matter] Parçacık halinde organik madde.

POMPALAMA İSTASYONU [Pumping station] İçme suyu temin yada kanalizasyon sisteminde suyun yada lağım suyunun daha yüksek bir kota transferi için gerekli enerjiyi sağlayan istasyon.

POSA [Tailings] Tarım ürünlerinin yada maden cevherinin işlenmesi sırasında ayrılan atık yada ham madde kalıntısı.

PPM [Part(s) Per million] Milyonda bir.

PPP [Polluter pays principle] Kirleten öder ilkesi.

PSD [Particle size distribution] Parçacık büyüklük dağılımı.

PUSLU ÇEVRE [Mesic environment] İnce bir sis tabakasının hiç kaybolmadığı nemli çevre.

PÜSKÜRTÜCÜ [Propellant] Basınç altındaki sıvıyı püskürtmek için kullanılan aracı kimyasal. Genellikle kloroflorokarbonlardan oluşan bu gazlar aerosol püskürtme kutularında püskürtücü olarak yaygın biçimde kullanılır.

PVS [Polyvinyl choloride] Polivinil klorür.

R

RA [Risk assesment] Risk değerlendirmesi.

RAD [Roentgen absorbed dose] Soğurulmuş radyasyon dozu birimi.

RADON [Radon] Toprağın ya da kayaların havaya saldığı doğal radyoaktif gaz; bu gaz yetersiz havalandırılmış binalarda birikebilir ve sağlığı tehlikeye sokar.

RADYASYON [Radiation] Elektromanyetik dalgalar ya da parçacıklar biçimindeki enerji emisyonu (yayımı) ya da aktarımı.

RADYASYON TEHLİKESİ [Radiation hazard] Radyoaktif maddelerin yaydıkları parçacıkların ve ışınların yol açtığı tehlike; büyük dozlar hızlı ölüme neden olur, buna karşılık düşük düzeyde radyasyona maruz kalınması, kanser riskinde artışa yol açar.

RADYOAKTİF ATIK [Radioactive waste] Nükleer reaktör işlemlerinden ya da tıpta araştırma, askeri ve sınıai etkinlikler gibi kaynaklardan üretilen atık.

RADYOAKTİF SERPİNTİ [Radioactive fallout] Radyoaktif parçacıkların yer yüzeyine inmesi; ya da radyoaktif parçacıkların kendisi.

RADYOJENİK [Radiogenic] Radyoaktif ayrışmadan oluşan madde.

RADYONÜKLİD [Radionuclide] Radyoaktif çekirdek.

RAHATSIZ EDİCİ KOKU [Odor nuisance] Genellikle aminlerin, merkaptanların ya da sülfür bileşiklerinin varlığından kaynaklanan, doğal nedenlerin ya da endüstriyel işlemlerin yol açtığı, arzu edilmeyen kokular.

RBA [Risk-benefit analysis] Risk-yarar analizi.

RDF [Refuse derived fuels] Çöpten çıkarılan yakıtlar.

REM [Rem] insan dokusuna bir rad veren iyonlaştırıcı radyasyon dozu birimi.

REZERVUAR [Reservoir] Yapay olarak doldurulmuş su oluşumu; aynı zamanda her hangi bir şeyin fazladan bulunan miktarı.

RİSK FONKSİYONU (DENKLEMİ) [Risk function] Bir hedefe yönelik zarar riskiyle, o hedefin maruz kaldığı hava kirleticilerinin yoğunluğu arasındaki ilişki.

RÖNTGEN [Roentgen] Radyasyona maruz kalma birimi.

RÜZGAR DİZİLERİ [Windrows] Rüzgarın doğal etkisiyle havalanma sağlamak için, alanlar üzerine sıralar halinde yayılmış katı atık kümeleri.

RÜZGAR ENERJİSİ [Wind power] Yel değirmenlerinde ve rüzgar jeneratörlerinde olduğu gibi, rüzgar gücü kullanılarak enerji üretimi.

RÜZGAR PROFİLİ [Wind profile] Rüzgar hızındaki değişimlerin, yüksekliğin ve mesafenin bir fonksiyonu olarak, grafik halinde gösterilmesi.

RÜZGAR TÜNELİ [Wind tunnel] Havanın düzgün bir hızla geçebileceği kanal; hava akımı modellerinin araştırılmasında kullanılır.

RÜZGARÖLÇER [Anemometre] Rüzgar hızını ölçmeye yarayan aygıt.

S

SABİT GAZ [İntert gas] Özellikle petrol tankerlerinde boş yerleri doldurmak için kullanılan, olağan koşullarda başka maddelerle tepkime ilişkisi içine girmeyen buhar

SABİT KAYNAK [Stationary source] Sabit konumdaki hava kirliliği kaynağı. Örnek: Enerji santralleri ya da atık yakma tesisleri.

SABİT YÜKSEKLİK NOKTASI [Bench mark] Özellikle harita yapımında kullanılan, bir yükseklik ya da uzaklık için referans noktası işlevi gören, sabit yükseklikteki bir yer üzerindeki işaret.

SAÇILMA [Scattering] Bir parçacıkla veya parçacık sistemiyle çarpışmanın yol açtığı, gelen parçacığın veya gelen radyasyonun doğrultusunda veya enerjisinde değişme süreci.

SAĞLIK [Health] Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımıyla, "sadece hastalık ya da sakatlığın yokluğu değil; fiziksel, zihinsel ve toplumsal yönden tam bir iyilik hali"dir.

SAĞLIĞA DOKUNAN [Deleterious] Zararlı.

SAĞLIK MÜHENDİSLİĞİ [Sanitary engineering] Su sağlanması, kanalizasyon ve katı atık sistemleri, sağlık koruma ve gıdaların işlenmesi, kemirgen ve böcek denetimi ve radyasyon denetimi gibi konuları içeren bir mühendislik dalı.

SALMONELLA [Salmonella] Gıda zehirlenmesine yol açan ve tifo taşıyabilen, hastalık yapıcı bakteriler.

SAM [Sound absorption material] Sesi soğurucu madde.

SANAYİ ALANI [Industrial are] Sanayileri barındırmak amacıyla ve sanayi parkı kullanımına yönelik olarak planlanmış, bir kentin içindeki ya da yöresindeki alan.

SAPMA [Variance] Belli bir yasanın, kuralın ya da düzenlemenin uygulanmasındaki istisna.

SAPMA ORANI [Lapse rate] Yüksekliğin artmasıyla ısıda meydana gelen düşme oranı.

SAPROFİTLER [Saprophytes] Organik maddeleri ayrıştırarak yaşayan bitkiler.

SAPROPEL [Sapropel] Oksijensiz koşullarda derin suda oluşan çökelti katmanı.

SAPTAMA SINIRI [Detection limit] Bir maddenin saptanabilir hale geldiği sınır.

SAPTIRMA BENDİ [Diversion dam] Suyun bütününe ya da bir bölümünün akışını saptırmak için bir akarsu üzerine inşa edilen set.

SARI KEK [Yellowcake] Uranyum oksit.

SARNIÇ [Cistem] Yeraltında ya da kapalı (örtülü) durumda bulunan, insan yapısı su depolama tesisi.

SAVAK [Weir] Arıtma tesislerinin çıkışında suya sabit bir debi sağlamak üzere konulan dikey engel.

SCOPE [Scientific Committee on Problems of the Environment] Çevre sorunları bilimsel komitesi.

SD [Standard deviation] Standart sapma.

SEL SUYU KANALI [Storm sewer] Kar ve yağmur sonucu oluşan yüzeysel sel suyu akışını toplamak üzere inşa edilmiş kanal.

SENTETİK YAKITLAR [Synthetic fuels] Doğal olarak tabiatta bulunmayan, özellikle kömür, petrol şisti ve katran kumu gibi fosil yakıtlardan birtakım işlemler sonucu üretilen yakıtlar.

SENTEZ GAZI [SYNGAS = Synthesis gas] Kor halindeki kok ya da benzer artıklar üzerinden buhar geçirmek suretiyle elde edilen karbonmonoksit-hidrojen karışımı gaz. Uygun katalizörlerle çeşitli kimyasal maddelerin üretiminde kullanılır.

SEPTİK ALAN [Septic field] Septik tank (fosoptik) sisteminde, sıvı atığın bir tasfiye sistemine boşaltıldığı ikincil evre.

SEPTİK TANK (FOSOPTİK) [Septic tank] Kanalizasyon sistemlerine bağlı olmayan konutlardan gelen lağım suyunu işleme tabi tutan, yeraltındaki geçirimsiz tank.

SERA ETKİSİ [Greenhouse effect] başta karbon dioksit olmak üzere bazı atmosferik gazlar sera camının etkisini andırır bir etkiye sahiptir; ışığı geçirir ama ısıyı içerde tutar ve ısı artışına yol açar. Atmosfer ile yer arasındaki ısı dengesi, sanayileşmedeki ve fosil yakıtların yanmasındaki artıştan kaynaklanan atmosferik karbon dioksit artışlarından etkilenir; bu ise atmosferdeki ortalama ısıyı yükseltir. Bu gelişmenin, buzulların erimesi ve okyanusun yükselmesi gibi geniş kapsamlı sonuçlar doğuran iklim değişmelerine yol açmasından korkulmaktadır.

SERPİNTİ [Fallout] Nükleer patlamadan sonra atmosferde kalan ve yağmur ya da diğer meteorolojik olaylarla yeryüzüne inen radyoaktif toz.

SERTLİK [Hardness] Bir suyun içerdiği kalsiyum ve magnezyum iyonlarının toplam miktarı.

SES BASINÇ DÜZEYİ [Sound pressure level] Desibel (dB) olarak ölçülen ses yoğunluğu.

SFD [Single family dwelling] Tek aileli konut.

SICAK SU KİRLİLİĞİ [Thermal pollution] Çeşitli nedenlerle ısınmış suyun su kaynaklarına akıtılmasıyla, ortamın ısının, içindeki canlılar için zararlı sonuçlar yaratacak düzeye gelmesi,. Sıcak su kirliliğinin olumsuz etkilerinden birisi, mavi-yeşil suyosunlarının çoğalmasına yardım ederek su ortamındaki ötrofikasyonu hızlandırmasıdır.

SIHHİ ATIK SU SİSTEMİ [Sanitary sewer] Atık suyu konutlardan veya işyerlerinden alıp taşıyan atık su sistemi; kanalizasyon.

SIHHİ ATIK GÖMME ÇUKURU [Sanitary landfill] katı atıkların her gün, sıkıştırılmış ve toprakla örtülmüş katmanlar halinde gömüldüğü çukurlar. Doldurulan alanlar yeşillendirilip park haline getirilebilir.

SIKIŞTIRMA [Compaction] Atık maddenin fiziksel olarak küçültülmesi.

SINIR ÖTESİ KİRLİLİK [Transboundary pollution, transfrontier pollution] Bir ülkedeki emisyonların genellikle hava ya da su ile taşınarak bir diğer ülkeyi etkilemesi.

SIYIRMA [Skimming] Suyun yüzeyinden petrolün ya da pislik katmanının mekanik yöntemle alınması.

SIZDIRMA [Leaching] Yağmur suyunun etkisiyle kirletici sızıntının bir toprak ya da atık materyal katmanından ayrılması süreci.

SIZDIRMA ALANI [Leaching field] Atık sıvının foseptikten civardaki toprağa geçmesine ve sızarak filtre edilmesine olanak sağlayan, kapalı hendekler içindeki açık boru sistemi.

SIZINTI [Seepage] yüzey suyunun topraktan geçerek aşağılara yönelmesi hareketi.

SİKLON KOLLEKTÖRÜ [Cyclone separator] Merkezkaç kuvvetiyle ve mekanik olarak çalışan, büyük parçacıkları ortamdan uzaklaştırarak hava kirliliğini denetlemeye yarayan aygıt.

SİLT [Silt] İnorganik karakterli çökelti.

SİNERJİSTİK ETKİ [Synergistic effect] Kimyasal maddelerin ve süreçlerin öngörülemeyen kombinasyonlar oluşturarak beraber tepkimeye girme ve bunun sonucunda da tek başlarına sahip olduklarından belirgin bir biçimde daha güçlü ya da bütünüyle farklı bir etki gösterme eğilimleri.

SİS [Fog] Atmosferde asılı durumdaki görülebilir nem, Görüşün 1000 metrenin altına düştüğü atmosfer olayı.

SİSLENDİRME [Fogging] Sıvı durumdaki bir kimyasal maddeyi hızla ısıtarak dumana benzeyen çok küçük zerrecikler oluşturmasını sağlama yoluyla yapılan zararlılara karşı ilaçlama. Sivrisinek ve karasineklerle mücadelede kullanılır.

SİYAH DUMAN [Black smoke] kömürün yanmasından ya da herhangi bir başka fosil yakıtın yanmasından oluşan duman.

SİYAH GELGİT [Black tide] Petrol döküntüleriyle kirlenmiş deniz.

SİYAH KAR [Black snow] atmosferin parçacıklarla yoğun biçimde yüklenmiş bir bölümünden inen kar.

SİYAH YAĞ [Black oil] Siyah hidrokarbon; renksiz yağların tersine, daha koyu renkli yağlar.

SİYAH YAĞMUR [Black rain] Petrol döküntüsü, petrol kuyusu veya orman yangını gibi nedenlerle atmosfere dağılan kurumun yağışla yeryüzüne inmesi.

SİYANÜR [Cyanides] Hidrosiyanik asitin son derece zararlı tuzları. Siyanür içeren endüstriyel atık su, su kirliliğine önemli katkıda bulunur.

SNG [Substitute natural gas] yardımcı doğal gaz.

SOĞURUCULAR [Absorbers] Kirli bir gaz emisyonunda gaz karşımı içindeki bileşenleri sıvı ortama aktarmakta kullanılan hava kirliliği denetleme cihazları.

SOĞUTMA HAVUZU [Cooling pond] Nükleer reaktörden yayılan yakıt elemanlarının depolandığı ve kısa ömürlü fizyon ürünlerinin parçalanmasına olanak veren büyük su tankı.

SOĞUTMA KULESİ [Cooling tower] Termik santrallerde veya endüstride kullanılan soğutma suyunun işlem sonrası ısını alması için kullanılan yapı. Burada soğutma işleminden sonra ısınan soğutma suyu kulenin tepesindeki difüzörlerden aşağıya püskürtülerek ısının kulesin altından üflenen havaya geçmesi sağlanır.

SONİK PATLAMA [Sonic boom] Süpersonik patlama diye de adlandırılır. Ses hızını aşan bir hızda giden uçağın oluşturduğu patlamalı gürültü. Bu olay gürültü kirliliğine yol açar.

STABİLİZASYON [Stabilization] Atıklardaki aktif organik maddenin nötr materyale dönüşmesi.

STANDARTLAR [Standards] Kirleticilere maruz kalma konumunda aşılması gereken düzeyleri gösteren kurallar.

STP [Standard conditions of temperature and pressure] Standart ısı ve basınç koşulları.

STRATOPOZ [Stratopause] Stratosferin üst sınırı.

STRATOSFER [Stratosphere] Troposfer üzerinde uzanan ve çok düşük nemlilik koşullarına sahip üst atmosfer katmanı. Atmosferin 15-50 km. yükseklik arasındaki tabakası.

SU ARITMA [Water treatment] Çökeltme, pıhtılaştırma, filtrasyon, dezenfeksiyon, yumuşatma ve havalandırma gibi, sudaki zararlı maddeleri giderici ve suyu kullanılır veya içilir hale getiren işlemler.

SU AYIRIM HATTI [Watershed] Denaj havzalarını ayıran yükseltilmiş sınır hattı.

SU BAŞI [Headwater] Bir akarsuyun ya da ırmağın genellikle yükseklerde bulunan kaynağı ve yukarı kesimleri.

SU ESOSİSTEMİ [Aquatic ecosystem] Kara (tatlı su) ve deniz (okyanus) ile ilgili su ekosistemleri.

SU HAKLARI [Water rights] Balıkçılık ve gemicilik hakları, suyun kaynak dışı kullanımı hakları vb. dahil, su kullanımıyla ilgili olarak düzenlenmiş haklar.

SU KALİTESİ STANDARTLARI [Water quality standards] Konutların kullanması, sulama, balık üretimi, endüstriyel kullanım ya da enerji üretimi gibi belirli amaçlarla kullanılacak su ile ilgili olarak uyulması gereken kurallar ve sınırlar.

SU KAYBI [Evapotranspiration] Terleme yoluyla bitkilerden ve çeşitli şekillerde yerin yüzeyinden buharlaşan toplam su miktarı.

SU KAYNAKLARI YÖNETİMİ [Water resources management] Su kaynaklarının sağlanması, kullanılması, korunması ve dağıtım gibi etkinlikleri içeren yönetim.

SU KİRLİLİĞİ [Water pollution] Suyun yararlı kullanımını etkileyecek miktarlarda kimyasal, fiziksel ya da biyolojik maddelerin katılmasıyla kalitesinin bozulması. Su kirlenmesinin en yaygın kaynakları; yetersiz evsel atık su arıtma tesisleri, endüstriyel atıkların boşaltılması, yüzeysel akış, madencilik faaliyetleri ve sulamadır.

SU KORUMA [Water conservation] Konutların, sanayinin ve tarımın tükettiği su miktarının azaltılmasına yönelik programlar ve yöntemler. Uygulama örnekleri genellikle yüzeysel akışın yeniden kullanılması, rezervuarlardaki buharlaşmanın azaltılması ve yeniden işlenmiş suyun endüstriyel amaçlarla kullanılması gibi alanlarda görülür. Çifte boru tesisatı sisteminin, gelecek yıllarda suyun yeniden işleme yüzdesinin artması sonucunu doğurması beklenmektedir.

SUDA ÜRÜN YETİŞTİRİLMESİ [Aquaculture] Tatlı veya tuzlu suda yaşayan organizmaların üretimlerinin yapay olarak hızlandırılması yöntemi.

SU SAĞLAMA SİSTEMİ [Water supply system] İçme suyunun kaynaktan tüketiciye kadar toplanması, işlenmesi, depolanması ve dağıtımı.

SU SERTLİĞİ [Water hardness] Suda kalsiyum karbonat ve diğer kimyasal maddelerin bulunmasından kaynaklanan su sertliği köpürmeyi önler ve su üzerinde birikinti oluşmasına yol açar. Su, kireç ve soda külü ile işleme tabi tutularak ve filtre edilerek ya da gözenekli bir katyondan geçirilerek yumuşatılabilir.

SU STERİLİZASYONU [Water sterilization] Arıtmadan sonra içme suyuna uygulanan işlem.

SU TOPLAMA [Impound] Hidroelektrik enerji üretimi, içme suyu sağlanması ya da sulama gibi amaçlarla su toplanması ve depolanması.

SU TOPLAMA HAVZASI (DRENAJ HAVZASI) [Drainage basin] yağış sularının belirli bir çıkışa doğru sürekli olarak aksanını sağlayan arazi parçası.

SU TUTMA HAVZASI [Catchment] Yağış sularını alıp toplayan drenaj havzası.

SU YUMUŞATICILARI [Water softeners] Suyu iyon değişimi işlemiyle yumuşatan mineral bileşikler.

SULAK ALANLAR [Wetlands] Doymuş toprak koşulları gerektiren bitki örtüsünü ya da su yaşamını besleyecek yeterli yer üstü ya da yer altı sularına sahip, turbalık ve bataklık gibi alanlar; birçok balık ve su kuşu türü için yetişme ortamı sağlayan önemli vahşi yaşam ortamları.

SULU OKSİTLEME [Wet oxidation] Sıcak gazların oluşumuna yol açan alevsiz yanma yöntemiyle, son derece yoğunlaştırılmış çamurun parçalanması.

SULU YIKAYICI [Wet scrubber] Kabarcıklanan atık gazı sıvıdan geçirerek ya da sıvıyı gaz akıntısına püskürterek, parçacıkların ya da gazların giderilmesi için kullanılan hava kirliliği denetleme aygıtı.

SUSUZLAŞTIRILMIŞ ÇAMUR [Dewatered sludge] Yanmaya ya da gübre olarak kullanılmaya elverişli bir kıvama getirmek amacıyla sıvı içeriğini azaltıcı işleme tabi tutulmuş lağım çamuru.

SUYLA TAŞINAN HASTALIKLAR [Waterborne diseases] Genellikle kirlilik bulaşmış suyla taşınan kolera, tifo, çiçek, dizanteri, mide ve bağırsak iltihabı, hepatit gibi salgın hastalıklar.

SUYUN SIZMASI [Percolation] Suyun kayalardan ya da topraktan aşağılara doğru sızarak (süzülerek) inmesi.

SUYUN TEKRAR KULLANIMI [Water reuse] Atık suyun arıtımından sonra alıcı ortama deşarj edilmeyip özellikle sulama amacıyla kullanılması.

SUYUN TEMİZLENMESİ [Water purification] İçme suyu üretmek için gerekli yöntemlerin bir parçası olarak filtrasyon, kimyasal işlemler, damıtma ya da dondurma işlemleri yoluyla suyun işleme tabi tutulması.

SÜLFÜR (KÜKÜRT) [Sulfur] Çok çeşitli ticari ve tıbbi kullanım alanlarına sahip, metalik olmayan eleman.

SÜLFÜR (KÜKÜRT) DÖNGÜSÜ [Sulfur cycle] Kükürt içeren bileşiklerin biyosfer, hidrosfer, atmosfer ve litosferdeki çevrimi.

SÜLFÜR (KÜKÜRT) DİOKSİT [Sulfur dioxide] Sülfürün havada yanmasıyla oluşan renksiz, tahriş edici keskin kokulu gaz; çoğu yakıtta bulunan sülfürün yanmasından oluşan belli başlı hava kirleticilerinden biri.

SÜLFÜR (KÜKÜRT) TRİOKSİT [Sulfur trioxide] Kükürt dioksitin atmosferde katalitik ya da fotokimyasal süreçlerle yükseltgendiği üç oksijen ve bir kükürt atomundan oluşan bileşik. Havadaki nem ile sülfürik aside dönüşür ve asit yağmuruna neden olur.

SÜLFÜRİK ASİT [Sulfuric acid] Saf haldeyken renksiz durumdaki koyu yağlı sıvı. En yaygın kullanılan, son derece zehirli ve aşındırıcı bir endüstriyel kimyasal maddedir.

SÜPRÜNTÜ [Litter] Sokaklara, karayollarına ve boş arsalara gelişigüzel atılıp saçılmış katı atık.

SÜRAT TRENİ [Bullet train] Son derece süratli tren.

SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME [Sustainable development] Şimdiki kuşakların ihtiyaçlarının gelecek kuşakların ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan karşılanmasına olanak veren ekonomik büyüme politikaları.

SÜZME [Filtration] Sıvı atık arıtımında kullanılan, bakterileri ve diğer organizmaları azaltırken çökelmemiş atık maddeyi ve koloidleri ayıran ve atığı taneli maddelerden oluşan bir katmandan geçirerek süzme sağlayan işlem. Lağım suyu arıtım filtreleri genellikle kumlu filtrelerdir, basınçlı süzme ise çamurun suyunun ayrılmasında kullanılır.

SÜZÜLME [Infiltration] Yüzeyden akan suyu toprağın soğurması; toprağın suyu akarsulara ve yüzey akıntılarına aşamalı olarak bırakan bir depo gibi işlev görmesine olanak sağlayan süzülme (sızma) süreci.

SYNDET [Synthetic detergent] Sentetik deterjan.

Ş

ŞERİT GELİŞME [Strip development = Ribbon development] Bir ana caddenin uzunluğu boyunca oluşan, yoğun , büyük kısmı ticari amaçlı yapılanma.

T

TABAN ALANI KATSAYISI [Floor area ratio] Bir bina arsasının toplam büyüklüğü ile o arsa üzerine inşa edilecek binanın izin verilen azami taban alanı arasındaki oran.

TAHRİŞ EDİCİ [Irritant] Gözlerde rahatsızlığa yada ciltte kaşıntıya yol açan, havayla taşınan kirletici.

TAKSONOMİ [Taxonomy] Organizmaları sınıflandırma bilimi.

TARIMSAL KİRLİLİK [Agricultural pollution] Tarımsal faaliyet sonucu oluşan sıvı ve katı atıklar.

TARIMSAL (EKO) SİSTEM [Agro(eco) system] Tarımsal faaliyetlerle çevreleri arasındaki ilişki.

TARIMSAL ORMANCILIK [Agroforestry] Tarım ürünleri yada hayvanlarla aynı toprakta ağaç veya benzeri bitkiler yetiştirmeye yönelik, tarım ve ormancılık yöntemlerini birleştiren toprak yönetimi teknikleri.

TARİHİ KORUMA [Historic preservation] Gelecek kuşaklara yönelik olarak tarihsel varlıkların saptanması, değerlendirilmesi, korunması, bakımı, restorasyonu ve yeniden kurulması.

TASFİYE [Disposal] Bir maddenin tasfiyesi yada işleme uğratılması süreci. Atık tasfiyesi, atık suyunun işleme tabi tutulması ve katı atıkların işlenmesini ifade eder.

TAŞIMA KAPASİTESİ [Carrying capacity] Bir sistemin çevre niteliği bozulmadan nüfusta meydana gelen artışı kaldırma konusundaki azami yeteneği.

TAŞIYICI [Vector] Hastalık, parazit yada enfeksiyon taşıyan organizma.

TAŞKIN [Flood] Toprağın geçici olarak bir akarsu yada çok miktarda yağmur veya diğer nedenlerle oluşan büyük su kütlelerinin baskınına uğraması.

TAŞKIN ALAN [Flood plain] Bir taşkın kaynağının bitişiğinde olup vadi tabanını oluşturan ve genellikle taşkına uğrayan arazi.

TAŞKIN ALANI YÖNETİMİ [Flood plain management] Taşkın alanlarının kullanılabilmesi ve taşkınlardan en az zarar görmesi için düzenlenmiş planlama ve uygulama. Bu alanlardaki imarın tipini; yoğunluğunu ve yapısal şeklini belirleyen yönetmelikler, taşkın alanı yönetiminin esasını oluşturur.

TAŞKIN DENETİMİ [Flood control] Taşkınların yol açtığı zararı denetlemek yada asgariye indirmek için kullanılan set, kanal, bent ve baraj gibi teknikler.

TATLI SU KAYNAKLARI [Freshwater bodies] Göletler, göller, pınarlar, çaylar, ırmaklar, dereler,vb.

TEHDİT ALTINDAKİ TÜRLER [Endangered species] Bütünüyle yada önemli bir bölümü itibariyle tükenme tehlikesi altındaki fauna ve flora.

TEHDİT ALTINDAKİ TÜRLER [Threatened species] Nadir bulunan ve yakın gelecekte varlıklarını sürdürmeleri çeşitli nedenlerle zorlanabilecek olan türler.

TEHLİKELİ ATIKLAR [Hazardous wastes] Gereğince yönetilmediği takdirde insan sağlığı ve çevre için tehlike oluşturan, hastalığa yada ölüme yol açabilen maddeler içeren atıklar. Özellikle hidrokarbonlar gibi tutuşabilir atıklar, asitler ve alkaliler gibi aşındırıcı atıklar, kendiliğinden tepkimeye yatkın reaktif atıklar, tarım ilaçları, arsenik bileşikler, radyoaktif bileşikler, kadmiyum bileşikler vb.

TEK KULLANMALIK [Disposable] Bir kez kullandıktan sonra atmaya yönelik.

TEK YÖNLÜ PAKETLEME [One way packging] Geri kazanılmayan paketleme ; bir kez kullanılıp atılan paketleme.

TEL [Tetraethyl lead] Tetraetil kurşun.

TEMEL PROFİL [Baseline profile] Yapay bozulmalardan önce bir bölgede bulunan çevre koşullarının ve organizmaların araştırılması.

TEMİZ TEKNOLOJİLER [Clean technologies] Kirleticii etkileri olmayan teknolojiler.

TEMİZLEME [Purification] Organik, ayrışabilen materyalin sabit, kararlı materyale dönüştürülmesi işlemi; lağım suyu işleme sürecinin bir bölümü; suya uygulandığında, bu işlem klorlama yada havalandırma gibi işlemlerle zararlı bakterilerin yok edilmesi anlamına gelir; hava açısından ise atmosferin parçacıklardan temizlenmesi demektir.

TERASLAMA [Terracing] Suyun yüzeysel akışını denetlemek ve toprak erozyonunu asgariye indirmek amacıyla bir yamacın konturu üzerine kurulan toprak set.

TERMİK SANTRAL [Fossil fuel plant] Fosil yakıt kullanan elektrik santrali.

TERMOSFER [Thermosphere] Mezopozun üzerinde bulunan ve yükseldikçe ısının arttığı atmosfer katmanı.

TERS OZMOZ [Reverse osmosis] Yüksek yoğunluktaki çözeltilerde çözücünün basınç altında filtrelerden geçerek daha düşük yoğunluktaki çözeltiye doğru hareketi; arzu edilmeyen çözülmüş katıların ve kolloidlerin giderilmesi için suyun işleme tabi tutulmasında kullanılır.

TESVİYE [Grading] İşlevsel olarak toprak yüzeyi ve altı drenaj modelleri kurmak ve toprak erozyonunu asgariye indirmek, görünüşü iyileştirmek, sulamayı kolaylaştırmak yada fazla toprağı en yararlı biçimde dağıtmak için bir yerin profilinin yeniden oluşturulması.

TETRAETİL KURŞUN [TEL= Tetraethyl lead] Çok zehirli organik kimyasal madde. Belirli miktarda petrol yakıtına katıldığında tortulanmayı önler, yakıtın oktan sayısını artırarak motordan daha iyi verim alınmasını sağlar. Eksoz borusundan atılan inorganik haldeki kurşun insan sağlığı açısından tehlike yarattığından yakıtlara kurşun bileşikleri ilavesine karşı çeşitli yasal önlemler uygulanmasına başlanmıştır.

TETRAMETİL KURŞUN [TML = tetramethyl lead] Benzinde vuruntu önleyici etki maddesi olarak kullanılan tetraetil kurşuna benzeyen, ama ondan daha aktif olan bir kimyasal madde.

THP [Toxicity, hazard, persistence] Zehirlilik, tehlike, dayanıklılık.

TIRMANMA [Entrainment] Gaz veya sıvılarda çökelti halde veya askıda bulunana partikül maddelerin dikey taşıma güçleri aracılığı ile aşağıdan yukarı doğru hareketi.

TİCARİ ATIKLAR [Trade effluents] işyeri atıkları.

TVL [Threshold limit value] Eşik sınırı değeri.

TMF [Tropical moist forest] Tropikal nem ormanı.

TML [Tetramethyl lead] Tetra metil kurşun.

TNEL [Total noise exposure level] Toplam gürültüye maruz kalma düzeyi.

TNR [Total noise rating] Toplam gürültü değerlendirilmesi.

TOKSİKOLOJİ [Toxicology] Zehirleri ve etkilerini, etkime mekanizmalarını ve arıtılma yöntemlerini inceleyen bilim dalı.

TOLERANS [Tolerance] Bir organizmanın çevresindeki değişimlerin üstesinden gelme yeteneğı; insan yada hayvan besinine uygulanan bir kimyasal maddenin emniyet düzeyi.

TOPAK, YUMAK [Flocc] Biyolojik yada kimyasal etkimeyle lağım suyunda oluşan katı maddeler kümesi.

TOPAKLANMA, YUMAKLAŞTIRMA [Flocculation] Atık su arıtımı sırasında fizikokimyasal olarak topakların oluşmasıyla çökelmemiş atık maddelerin ortamdan ayrılması.

TOPLAMA KANALI [Interceptor sewer] Akıntıyı ana kanallardan toplayıp lağım suyu arıtma tesisine taşıyan büyük kanal hattı.

TOPLAMA ŞEBEKESİ [Collection network] Kanalizasyon sisteminin bütünü için kullanılan terim.

TOPLULUK [Community] Belli bir coğrafi alana yerleşmiş ve etkileşim içinde bulunan türlerden oluşan grup.

TOPOGRAFYA [Topography] Yer yüzeyinin fiziksel biçimi.

TOPRAK ÇÖKMESİ [Land subsidence] Yer yüzeyinin çeşitli nedenlerle , özellikle kömür, tuz, altın su yada petrol gibi maddelerin çıkarılması işlemleri sonucunda aşağı doğru göçmesi.

TOPRAK EROZYONU [Soil erosion] Toprak parçacıklarının havanın etkisi ile değişip ufalanması ve sonra da rüzgar ve su tarafından taşınması doğal süreci.

TOPRAK ISLAHI [Land reclamation] Barajlar, kanallar ve pompalama sistemleri inşa ederek toprağın tarım ve geliştirme amacıyla kullanılabilir biçimde değiştirilmesi.

TOPRAK KAYMASI [Mass wasting] Yerçekimi etkisiyle, kaya yada toprağın yavaş yavaş yada yüksek bir hızla aşağı doğru hareketi.

TOPRAK KORUNMASI [Soil consevation] Erozyonda ötürü toprağın bozulmasını, toprağın denge kaybını yada bitkilerin aldığı besin maddelerinin kaybını asgariye indirmek amacıyla uygulanan toprak kullanımı yönetimi.

TOPRAK KULLANIM HARİTASI [Land use map] Bir coğrafi bölgedeki toprak kullanım durumunu, siyasi sınırları, ulaşım ağını ve yöredeki su oluşumlarını da içerecek biçimde gösteren harita.

TOPRAK KULLANIM PLANI [Land use plan] Toprağın, kamusal ve özel imar çalışmalarında dahil olmak üzere, nasıl kullanılacağı konusundaki resmi öneri.

TOPRAK KULLANIMI [Land use] Toprağın sanayi, konut, dinlenme yada diğer amaçlara tahsis edilmiş biçimleri.

TOPRAK KULLANIM ARAŞTIRMASI [Land use survey] Belli bir alanda toprağın kullanım biçimlerinin envanterinin çıkarılması çalışması. Bu çalışma, genellikle açıklamalı harita olarak ve istatistik verilerle özetlenir.

TOPRAK ÖRTÜSÜ [Ground cover] Rüzgar ve suyun yol açtığı toprak erozyonunu azaltmak amacıyla yetiştirilen bitkiler.

TOPRAK YÖNETİMİ [Land management] Mevcut nüfusun ve gelecek kuşakların ihtiyaçları ve doğal çevrenin korunması bakımından azami uzun vadeli yarar sağlamak amacıyla toprağın geliştirilmesini ve korunmasını amaçlayan yönetim.

TOPRAKBİLİM (PEDOLOJİ) [Pedology] Toprakla ilgili bilim.

TOPRAKSAL [Terrestiral] Toprakla ilgili, karayla ilgili.

TORTUNUN ÇÖKELMESİ [Deposition of sediment] Akan suyun enerjisinin çökmemiş tortunun yükünü kaldıramaması durumunda, materyalin, su sütunundan akıntı yatağına çökmesi.

TOVALOP [Tanker Owners ' Voluntary Agreement concerning Liability for Oil Pollution] Tanker sahiplerinin petrol kirliliğine ilişkin sorumlulukları konusundaki gönüllü sözleşme.

TOZ [Dust] Duman yada sisi oluşturan zerrelerden daha büyük, havada asılı durabilen katı parçacıklar.

TRAFİK KİRLİLİĞİ [Traffic pollution] Trafiğin yoğunlaşması ile artan ve araçlardan kaynaklanan atmosfer ve gürültü kirliliğinin oluşturduğu kirlilik bütünü.

TROPOPOZ [Tropopause] Troposferin üst sınırı.

TROPOSFER [Troposphere] Yer yüzeyindeki 0-16 kilometrelik bir yüksekliğe yayılan, hava olaylarının meydana geldiği atmosferin iç katmanı.

TTSC [Two stage combustion] İki aşamalı yanma.

TSD [Treatment, storage and disposal] İşleme, depolama ve tasfiye.

TURBA [Peat] Turbalıklarda ve bataklıklarda bulunan, kısmen ayrıışmış materyalden oluşan yakıt.

TURBALIK [Fen] Düz bataklık arazi.

TUTMA HAVZASI [Retention basin] Herhangi bir olağan dışı nedenle fazla yüzeysel akışı alan ve uzun süreli depolama amacıyla tutan havuz yada rezervuar (depo).

TUTMA HÜCRESİ [Catch basin] Sellerin taşıdığı süprüntü ve molozları engelleyerek kanalizasyonun tıkanmasını önleyen, sokağın altındaki drenaj hücresi (odası).

TUTUCU [Arrester] Baca emisyonlarından kaynaklanan parçacıkları toplayan mekanik toplayıcı.

TUTUŞABİLİR [Inflammable] Kolayca alev alan.

TUTUŞMA DERESESİ [Incendivity] Alev alabilir maddelerdeki alt yanma sınırı.

TUTUŞTURMA [Flaring] Atmosferdeki fazla yada gereksiz gazın yakılması işlemi.

TUZLU SU KARIŞMASI [Salt water intrusion] Yer altı suyuna tuzlu su bulaşması; bu olay genellikle kıyı alanlarında gerçekleşir. Haliçlerde gel-git olayları ile alt akıntı ile haliç içlerine tuzlu su taşınımı.

TUZLULUK [Salinity] Sudaki tuz miktarı; doğal kaynaklardan oluşabileceği gibi atık su sızıntısında da oluşur. Suyun aşırı ölçüde yeniden kullanılması tuzluluğu ağırlaştırır.

TUZUNU GİDERME [Desalination] İnsanların yada hayvanların tüketmesine elverişli hale getirmek için suyun tuzunu giderme işlemi.

TÜKENME [Depletion] Doğal kaynakların azalması, tükenmesi, kuruması, özellikle tüketim amacıyla kullanım, buharlaşma yada sızıntı dolayısıyla su kaybı.

TÜKETİCİ [Consumer] Üretici organizmaları veya kendilerinden daha zayıf tüketicileri yiyerek enerji sağlayan canlılar. Tüketiciler birincil, ikincil ve üçüncül gibi sınıflara ayrılırlar. Birincil tüketiciler üreticileri yiyerek yaşarlar. İkincil tüketiciler birincil tüketicileri yerler vb. Örneğin ot yiyen bir geyik birincil tüketicidir. Geyiği yiyen aslan ise ikincil tüketici olmaktadır.(Bk. Üretici]

TÜR [Species] Bir bitki yada hayvan grubu. Grubun üyeleri arasında yakın bir benzerlik, ortak bir köken ve sürekli bir üreme sistemi vardır. Tür, yaygın olarak kullanılan en küçük biyolojik sınıflandırma birimidir.

U

UCS [Uncontrolled site] Denetimsiz çöp dökme sahası.

UÇUCU [Volatile] Nispetesn düşük ısılarda buharlaşabilen.

UÇUCU ALERJİ YAPICILAR [Aerdallergens] Alerjik hastalıklara yol açan bitki tozu ve polen gibi havadan gelen alerji yapıcılar.

UÇUCU KÜL [Fly ash] Baca gazının taşıdığı düşük yoğunlukta, yanıcı olmayan parçacıklar.

UF [Uncertainty factor] Belirsizlik faktörü.

UFALAMA [Shredding] Katı atığın daha hızlı ayrışması için küçük parçalara bölünerek küçültülmesi.

UNEP [UNEP = United Nations Environment Programme] Birleşmiş Milletler Çevre Programı.

URANYUM [Uranium] Nükleer enerji üretimi için gerekli radyoaktif metalik eleman.

UYGULAMA PLANI [Implementation plan] Belli bir sürede çevre kalite standartlarının karşılanması için yapılması gerekli işlerin anahatları.

UYUM [Adaptation] Canlı organizmaların çevre koşullarının üstesinden gelme yeteneği.

UYUMLU BAKTERİLER [Facultative bacteri] Hem aerobik hem de anaerobik koşullarda yaşayabilen mikroorganizmalar.

UZAKTAN ALGILAMA [Remote sensing] elektromanyetik enerjinin bulunmasıyla, sözcüğü havadan fotoğraf çekme gibi, fiziksel özelliklerle ilgili uzak mesafelerden bilgi toplama yöntemi.

Ü

ÜÇÜNCÜL ARITMA [Tertiary treatment] İkincil işlemde sonra gelen atık suyu arıtma işlemi. Bu aşamada, belli amaçlarla kullanmaya elverişli su elde etmek üzere organik kirleticiler, çözülmüş inorganik tuzlar, fosfor ve azot giderilir.

ÜRETİCİLER [Producers] Fotosentez ile büyüyen canlılar; bitkiler.

ÜRETİM REAKTÖRÜ [Breeder] Parçalanmayan atomları, aynı ya da farklı elemanlı parçalanabilir atomlara dönüştüren ve tükettiğinden fazla yakıt üreten reaktör.

ÜST KATMAN [Lift] Sıhhi bir katı atık gömme işleminde, atığın sıkıştırılmış katmanı ile nihai örtünün oluşturduğu bölüm.

ÜSTÜNE DOLDURMA SİSTEMİ [Load on top system] Yakıt taşıyan gemilerde denizi kirletmekten kaçınmak amacıyla yeni yüklemeyi denize dökülmeyip tanklarda bırakılmış kalıntı ve yıkama suyu karışımının üzerine yapma yöntemi. Daha sonra uygun tesislerin bulunduğu limanlarda petrol ve su, birbirinden ayrılmak için gerekli işlemlere tabii tutulurlar.

V

VAHŞİ YAŞAM YÖNETİMİ [Wildlife management] Türlerin doğal ekosistemlerinde bakımı ve geliştirilmesi; çevre dengesinin ve tür çeşitliliğinin korunması.

VENTURİ GAZ YIKAYICISI [Venturi scrubber] Gazlardan tozu gidermeye yarayan sulu yıkayıcı tipi.

VERİ [Data] Analizlerde ya da yorumlarda kullanılan, sonuç çıkarmaya yarayan bilgi ya da olgular.

VİNİL KLORİD [Vinyl chloride] Kansere yapabilen, PVC gibi plastik madde üretiminde kullanılan kimyasal bileşik.

VOC [Volatile organic compounds] Uçucu organik bileşikler.

VOLKANİK KAYA [Igneous rock] Bazalt, granit ve özellikle lav gibi, ergimiş ve kısmen ergimiş durumda katılaşıp oluşan kaya.

VP [Vapor pressure] Buhar basıncı.

VS [Volatile solids] Uçucu katılar.

VSS [Volatile suspended solids] Uçucu çökelmemiş katı madde.

VTOL [Vertical takeoff and landing] Düşey kalkış ve iniş.

VURUNTU ÖNLEYİCİ [Anti-knock] Motorun daha düzgün çalışması için yakıtta eklenen ve genellikle kurşun içeren bileşikler.

W

WCED [World Commission on Environment and Development] Dünya çevre ve gelişme komisyonu.

WCIP [World Climate Impact Studies Programme] Dünya İkliminin Etkisini İnceleme Programı.

WES [Waste-to-energy system] Atıktan enerjiye sistemi.

WWF [World Wildlife Fund] Dünya Vahşi Yaşam Fonu.

WWW [World Weather Watch] Dünya Hava İzleme.

Y

YARDIMCI DOĞAL GAZ [SNG = Subtite natural gas] Herhangi bir kaynaktan elde edilen, doğal gazın özelliklerini taşıyan gaz.

YARILANMA MÜDDETİ [Half-life] Bir radyoaktif izotopun atomlarının yarısının parçalanması için gerekli olan süre; kirletici etki süresi açısından tarım ilaçları ve diğer kirleticiler için de bu terim uygulanır.

YAŞ YAPISI [Age structure] Nüfusun yaş gruplarına göre sınıflandırılması.

YAŞAM DÖNGÜSÜ [Life cycle] Bir canlının yumurta döllenmesinden ölüme kadar geçirdiği değişik aşamalar.

YAŞAM KUŞAKLARI [Life zones] Genellikle bir örnek iklim ve toprak özelliklerine sahip alanlar ve bunun bir sonucu olarak da, tür, bileşim ve çevreye uyum bakımından son derece bir örneklik gösteren biyota.

YAŞAM MEKANI [Biotope] Belirli bir bitki ve hayvan topluluğu için elverişli nitelikteki nispeten bir örnek çevre koşullarının oluşturduğu sınırlı bir bölge.

YAŞAM ORTAMI [Habitat] Bir organizmanın yada organizma grubunun yerleştiği, fiziksel çevrenin görece bir örnekliliği ve ilgili bütün biyolojik türlerin sıkı etkileşimi ile belirlenen doğal çevre. Yaşama ortamı çöl, tropik orman, çayırılık alan, kutup tundrası yada buz denizi olabilir.

YAŞAYABİLİR [Viable] Canlı, üreyen sistemler.

YAYILIM ALANI [Range] Biyolojik biçimlerin coğrafi dağılımı.

YEDEK (ENERJİ) ÜRETİM KAPASİTESİ [Reserve generating capacity] Beklenmedik enerji taleplerini karşılamaya yönelik fazladan enerji üretme kapasitesi.

YENİDEN İŞLEME [Recycling] Özellikle kağıt, cam ve plastik gibi yararlı ürünlerin üretilmesi için, atık materyalin yeniden kullanılabilir hale getirilmesi işlemi.

YENİLENEBİLİR (DOĞAL) KAYNAK [Renewable resource] Kendini doğal biçimde yenileyen yada insan müdahalesiyle yenilenebilen, ağaç, hava yada su gibi doğal kaynaklar.

YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI [Renewable energy sources] Güneş enerjisi, rüzgar enerjisi, jeotermal enerji, su enerjisi, biokitle enerjisi, gelgit enerjisi ve üretici nükleer enerji reaktörleri gibi kendiliğinden yenilenebilir, kullanmakla eksilmeyen enerji kaynakları.

YENİLENEMEZ KAYNAK [Nonrenewable resource] Sınırlı olarak bulunann mineral gibi doğal, kural olarak cansız kaynak.

YERALTI SU DÜZEYİ [Water table] Taban yatağında biriken yer altı suyunun düzeyi.

YER ALTI SUYU [Groundwater] Yerüstü [yüzey] su kaynaklarından sızıntı yada yağmur yoluyla yenilenen, yer yüzeyinin altında yutaklanan su oluşuları.

YER ALTI SUYU KİRLİLİĞİ [Groundwater pollution] Yer altı suyu kirliliğinin başlıca kaynakları lağım suyu tesisatı, lağım çukurları vb. ile kıyı bölgelerinde tuzlu su sızıntılarıdır.

YER ALTI SUYU ZENGİNLEŞMESİ [Groundwater recharge] Yağış suyu veya yüzey sularının sızma yoluyla yer altı sularını çoğaltması.

YERÜSTÜ SUYU (YÜZEY SUYU) [Surface water] Okyanuslarda dahil, yeryüzündeki bütün suları tanımlamakta kullanılan geniş kapsamlı terim. Dar anlamıyla ise akarsu yataklarında bulunan suyu ifade eder.

YERYÜZÜNÜN İZLENMESİ [Earthwatch] Önemli çevresel yönelimlerin saptanması, insan faaliyetinin çevre üzerindeki etkilerinin incelenmesi, çevreye yönelik potansiyel tehlikelerin erken uyarılarının belirlenmesi ve doğal kaynakların izlenmesi için geliştirilen geniş kapsamlı çevre değerlendirme programı.

YEŞİL [Green] Yeniden işlenip kullanılan kağıt ürünler ve biyolojik bozulmaya uğrayabilir plastik torbalar gibi " çevre dostu " ürünleri ifade eden sıfat (sözcük); çevre sorunlarına ilgi gösterilmesini savunan siyasal partiler için de kullanılır.

YEŞİL DEVRİM [Green revolution] Yoğun gübre ve geliştirilmiş sulama sistemi kullanımı ve özellikle buğday ve prinç gibi ürün tohumlarının yeni çeşitlerinin benimsenmesi yoluyla daha başarılı tarımsal verim elde edilmesini ifade eder.

YEŞİK KUŞAK [Green belt] Bir yerleşim alanı çevresinde yer alan, yapılaşma olmayan toprak kuşağı.

YETERSİZ BESLENME [Malnutrition] Organizmanın varlığını sürdürmesi ve büyümesi için gerekli asli metabolizma öğelerinden birinde yada birkaçında genellikle beslenme eksikliğinden kaynaklanan yetersizlik durumu.

YIKAYARAK TASFIYE [Ekutriation] Yüzdürme (yıkama) işlemi sırasında değişik çökelme hızlarından yararlanarak ayırma işlemi.

YIKAYICI [Scrubber] Bir su püskürtücüsünden oluşan hava kirliliği aygıtı. Püskürtülen su arzu edilmeyen parçacıklarla çarpışır, onları tutar ve emisyonundan ayırır; emisyon daha sonra kirden arınmış olarak bacaya gider.

YIKAYICI [Washer] Toplama ortamı olarak sıvı ile işleyen gaz arıtıcısı, damlacık ayırıcısı, sulu toz toplayıcısı için kullanılan genel terim.

YIKINTI [Debris] Herhangi bir yapının tahribi sonucunda ortaya çıkan kayaların, kerestenin, molozun, tuğlaların, taşların vb. oluşturduğu birikinti.

YILLIK BOŞALTMA SINIRI [ARL= Annual release limit] Kirlilik kaynağından bir yılda salınabilecek maksimum atık miktarı.

YIRTICI [Predator] Avlanarak yaşayan yaratık ve organizma. " yırtıcı zinciri "nde , birbirini izleyen her bir besin ilişkisi kademesinde yer alan tüketici, tüketilenden genellikle daha büyük ve güçlüdür. Bu bağlamda nihai yırtıcı, insan olmaktadır.

YİNELENEN DOZ ZEHİRLİLİĞİ [Repeated dose toxicity] Belli bir tahlikeye birkaç kez maruz kalmanın zehirli etkisi.

YOĞUNLUK [Density] Bir yerin nüfusunun, yerleşim birimlerinin yada taban alanının, toprak alanı birimiyle olan ve oran olarak ifade edilen ilişkisi.

YOĞUNLUĞA BAĞLI ETKEN [Density-dependent factor] Tam anlamıyla etkili olabilmesi nüfus yoğunluğuna bağlı çevre etkeni.

YOĞUNLUĞA BAĞLI OLMAYAN ETKEN [Density-Independent factor] nüfus yoğunluğuna bağlı olmadan etkisini gösteren çevre etkeni.

YONTMA (ÇENTME) [Spalling] Yongalar yada parçalar haline getirme.

YOSUN ÖLDÜRÜCÜ [Algicide] Yosunlara etkili zehirli kimyasal bir madde.

YOSUN PATLAMASI [Algal bloom] Su kaynaklarının çeşitli atıklar ve akıntılar yoluyla besleyiciler, özellikle nitratlar ve fosfatlar yönünden zenginleşmesi sonucu içlerindeki su yosunlarının hızla serpilip gelişmesi.

YOSUNLAR [Algae] Tamamen yada kısmen su altında yaşayan veya nemli yüzeylerde büyüyen, bazı kimyasal elemanların bulunduğu koşullarda hızla çoğalan, klorofil ve diğer fotosentez pigmentleri içeren bitkiler.

YÜKSEK ENERJİLİ YIKAYICI [High energy scrubber] Kirli gazı atomize suyla temizleyen kollektör.

YÜZDÜRME [Flotation] Maddelerin sıvı atıklardan yüzdürülerek ayrılmasına yarayan fiziko kimyasal arıtma yöntemi.

YÜZER SETLER [Floating booms] Küçük bir alanda toplanmış yoğun bir kitleyle uğraşmak, yayılmış bir kitleyle uğraşmaktan çok daha kolay olduğu için, suya yayılmış petrolü belirli bir alanda tutmak amacıyla kullanılan, çeşitli maddelerden üretilebilen yüzer engeller.

YÜZEY AKTİF MADDE [Surfactant] Deterjanlarda kullanılan ve atık sularda bulunduğunda alıcı ortam sularında köpürmeye yol açan yüzey aktif bir kimyasal madde. Etkin su kirliliği nedenlerinden biridir.

YÜZEYSSEL AKIŞ [Runoff] Yeryüzünde akarak yada toprak yüzeyinden sızarak yüzeydeki su oluşumlarıyla yeniden birleşen su ve yağmur suyu.

YÜZEYSSEL AKIŞ EROZYONU [Runoff erosion] Yüzeysel akışın yol açtığı erozyon; erozyona uğrayan toprakta bitki örtüsünün yerinden sökülmesiyle sonuçlanır.

Z

ZAR SÜZGEÇLER [Membranes] Suyun arıtılmasında, tuzunun giderilmesinde ve ayrıca sınavi süreçlerde kullanılan, zardan yapılmış filtreler.

ZARARLI [Noxious] Fiziksel yönden zararlı olumsuz etkilere sahip.

ZEHİRLİ MADDELER [Toxic substances] Değişik biçimlerde maruz kalma sonucu zarara yol açabilen kimyasal maddeler.

ZENGİNLEŞTİRME [Recharge] (Bk. Yer altı suyu zenginleşmesi).

ZİFT [Bitumen] Yüzeyleri havanın etkilerine karşı dayanıklı kılmak ya da yol yüzeylerini kaplamakta kullanılan petrol kalıntısı.

ZİMMERMAN İŞLEMİ [ZIMPRO = Zimmerman process] Basınç altında, kapalı bir kaptaki BOİ-biyolojik Oksijen İhtiyacını azaltmak için, lağım çamurunun işlenmesinde kullanılan sıvı oksitleme işlemi.

ZİMPRO [Zimmerman process] Zimmerman işlemi.

ZOOPLANKTON [Zooplankton] hayvansal plankton.

Avcılar Altı/ Altınoluk/ Edremit/ BALIKESİR